

AZƏRBAYCAN VETERANI

Azərbaycan Respublikası Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatının orqanı

№ 06 (58) 07 may 2016-cı il

İctimai-siyasi qəzet

XÜSUSİ BURAXILIŞ

*"Tarix bu gün də, gələcəkdə də bilməlidir ki, II Dünya müharibəsində, Böyük Vətən müharibəsində Azərbaycan Respublikasının fəaliyyəti, rolu çox böyük olmuşdur.
H. Əliyev*

Böyük Vətən müharibəsində Azərbaycan xalqının qəhrəmanlığı və fədakarlığı heç bir zaman unudulmayacaqdır...

71 İLLİK XATIRƏLƏR...

Alqış sizə, od köynəkli qəhrəmanlar,
Mərd ürəkli qəhrəmanlar!
Siz dünəndən bu günümüzə soraqsınız,
Qəhrəmanlıq kitabında,
Pozulmayan vərəqsiniz!

9 May Qələbə bayramınız mübarək!

1941-1945-ci illər İkinci Dünya müharibəsi iştirakçlarına, həlak olmuş və ya sonralar vəfat etmiş döyüşçülərin dul arvadlarına, arxa cəbhədə fədakar əməyinə görə orden və medallarla təltif edilmiş şəxslərə birdəfəlik maddi yardım verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidenti sərəncam imzaladı.

1941-1945-ci illər İkinci Dünya müharibəsi iştirakçlarına, həlak olmuş və ya sonralar vəfat etmiş döyüşçülərin dul arvadlarına, arxa cəbhədə fədakar əməyinə görə orden və medallarla təltif edilmiş şəxslərə birdəfəlik maddi yardım verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, 1941-1945-ci illər İkinci Dünya müharibəsində Qələbənin 71-ci ildönümü ilə əlaqədar qərara alıram:

1. 1941-1945-ci illər İkinci Dünya müharibəsi iştirakçlarına 1000,0 (min) manat məbləğində, İkinci Dünya müharibəsində

həlak olmuş və ya sonralar vəfat etmiş döyüşçülərin dul arvadlarına, həmin dövrdə arxa cəbhədə fədakar əməyinə görə orden və medallarla təltif edilmiş şəxslərə, İkinci Dünya müharibəsi illərində döyüş cəbhələrinin arxa hüduqları, yaxud döyüşən donanmaların əməliyyat zonaları daxilində ordunun və donanmanın mənafeyi üçün tapşırıqları yerinə yetirmiş xüsusi birləşmələrin işçilərinə, İkinci Dünya müharibəsi dövründə Leninqrad şəhərinin müdafiəsinə görə müvafiq medal və döş nişanı ilə təltif edilmiş şəxslərə, habelə Leninqrad şəhərinin mühasirəsi iştirakçlarına 500,0 (beş yüz) manat məbləğində birdəfəlik maddi yardım verilsin.

2. Bu Sərəncamın 1-ci hissəsinin icrası məqsədi ilə:

2.1. Azərbaycan Respublikasının 2016-cı

il dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş Azərbaycan Respublikası Prezidentinin ehtiyat fondundan 9,0 (doqquz) milyon manat ayrılınsın;

2.2. Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi həmin vəsaitin Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin xüsusi hesabına köçürülməsini təmin etsin;

2.3. Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi birdəfəlik maddi yardımın bu Sərəncamın 1-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş şəxslərə çatdırılmasını təmin etsin.

3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti

Bakı şəhəri, 20 aprel 2016-cı il.

- Biz veteranlarımıza çox mehriban münasibət bəsləyirik... Onlar xalqımızın fəxridir. Biz həlak olanların xatirəsinə də ehtiramla yanaşırıq və əminik ki, gənc nəslin qəhrəmanlıq və Vətənə məhəbbət ənənələrini davam etdirməsi üçün onlar məhz bu cür fədakar qəhrəmanlıq və Vətənə məhəbbət ruhunda tərbiyə olunmalıdırlar.

- Mən istəyirəm ki, yüksək nəticələr göstərmiş, Vətənimizə ləyaqətlə qulluq edən insanlar, onların əməyi, xidməti layiqincə qiymətləndirilsin.

- Biz öz gücümüzdə arxalanırıq. Bütün məsələlərdə öz gücümüzdə, Azərbaycan xalqının iradəsinə və Azərbaycan Ordusunun gücünə güvənirik. Müharibə zamanı şəhid olmuş, öz sağlamlığını itirmiş vətəndaşlarımız cəmiyyətin dəyərli insanlarıdır, bizim qəhrəmanlarımızdır. Biz sizinlə fəxr edirik. Gənc nəsillə də sizinlə fəxr etməlidir. Gənc nəslimizin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunmasında sizin kimi insanların rolu çox böyükdür. Mən çox istəyirəm ki, siz tez-tez gənclərlə görüşəsiniz, məktəblərdə, ali məktəblərdə görüşlər keçirəsiniz. Müharibə haqqında, erməni vəhşiliyi haqqında həm gənc nəsillə, eyni zamanda, bütün dünyaya daha da geniş məlumat çatdırasınız.

- Müharibə zamanı şəhid olmuş, öz sağlamlığını itirmiş vətəndaşlarımız cəmiyyətin dəyərli insanlarıdır, bizim qəhrəmanlarımızdır. Biz sizinlə fəxr edirik. Gənc nəsillə də sizinlə fəxr etməlidir. Gənc nəslimizin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunmasında sizin kimi insanların rolu çox böyükdür. Mən çox istəyirəm ki, siz tez-tez gənclərlə görüşəsiniz, məktəblərdə, ali məktəblərdə görüşlər keçirəsiniz. Müharibə haqqında, erməni vəhşiliyi haqqında həm gənc nəsillə, eyni zamanda, bütün dünyaya daha da geniş məlumat çatdırasınız.

- Faşizm üzərində Qələbənin təmin edilməsində Azərbaycanın müstəsna rolu olmuşdur.

- Mən çox şadam ki, bu gün birlikdəyik, bu qələbəni qeyd edirik. İstəyirəm biləsiniz ki, mən veteranlara bundan sonra da böyük qayğı ilə yanaşacağam. Sizin böyük xidmətləriniz olubdur, böyük yol keçmişiniz. Azərbaycan üçün, dövlətçiliyin inkişafı üçün böyük töhfələr vermişiniz.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan cənab İlham Heydər oğlu Əliyevə

Möhtərəm cənab Ali Baş Komandan!

Cənab Prezident!

Biz veteranlar Ulu öndərimiz Heydər Əliyev tərəfindən hələ sovetlər dövründə veteranlara göstərilən yüksək qayğı və diqqəti bu gün də minnətdarlıq hissi ilə xatırlayırıq. Müstəqilliyimizin bərpasından sonra da öz humanist siyasətinə sadıq qalan Ulu öndərin imzaladığı ilk rəsmi sənədlərdən biri "Veteranlar haqqında" Qanun oldu. Həmin qanunla müstəqil Azərbaycanda veteranlara hərtərəfli qayğının hüquqi bazası yaradılmış, bu istiqamətdə dövlət siyasətinin əsası qoyulmuşdur.

Ulu öndərin veteranlara göstərdiyi qayğı və diqqətin bu gün Sizin tərəfinizdən ardıcılıqla davam etdirilməsi vətən, xalq yolunda xidmətlər göstərmiş, yaşının ahıllıq dövrünə çatmış insanları qəlbən sevindirir, onların həyat eşqini artırır. Biz bunu Sizin bu gün 1941-1945-ci illər İkinci Dünya Müharibəsi iştirakçlarına 1000 manat məbləğində, İkinci Dünya Müharibəsində həlak olmuş və ya sonralar vəfat etmiş döyüşçülərin dul arvadlarına, həmin dövrdə arxa cəbhədə fədakar əməyinə görə orden və medallarla təltif edilmiş şəxslərə, İkinci Dünya

müharibəsi illərində döyüş cəbhələrinin arxa hüduqları, yaxud döyüşən donanmaların əməliyyat zonaları daxilində ordunun və donanmanın mənafeyi üçün tapşırıqları yerinə yetirmiş xüsusi birləşmələrin işçilərinə 500 manat məbləğində birdəfəlik maddi yardım verilməsi barəsində imzaladığınız sərəncamda da görürük.

Bu sərəncam İkinci Dünya Müharibəsi iştirakçıları, eləcə də bütün veteranlar tərəfindən böyük razılıq və minnətdarlıq hissi ilə qarşılanmışdır.

Müharibə veteranlarına göstərdiyiniz qayğı və diqqətə görə Sizə öz dərin minnətdarlığımızı bildirir, Azərbaycanın müstəqilliyi və

gələcək rifahı naminə yorulmaz fəaliyyətinizdə yeni uğurlar arzularırıq. Veteranlar həmişə Sizinlədir.

Dərin hörmətlə,
Dadaş Rzayev,
Respublika Veteranlar
Təşkilatının sədri,
e.o general-mayor

Hər bir dövlətin və xalqın tarixi taleyi kimi gələcəyi də ilk növbədə onun təşkilatlanmaq, bütün mövcud qüvvələrin maddi maraq və mənafeədən daha çox, müəyyən və konkret ideallar, dəyərlər ətrafında birləşmək bacarığında asılıdır. İllüziyaya qapılmadan vurğulamaq lazımdır ki, bu taleyüklü məsələlər öz-özünə, stixiyalı şəkildə formalaşmır. Bütün xalqların tarixində və bütün dövrlərdə bu taleyüklü məsələlərin formalaşmasının ağırlığı, məsuliyyəti konkret şəxsiyyətlərin - liderlərin üzərinə düşür.

Uzun müddətli müstəqil dövlətçilik ənənəsi olma-yan xalqların tarixində liderlik missiyasını bir qayda olaraq ziyalılar yerinə yetiriblər. Onların bədii və elmi yaradıcılığı xalqın etnik kimliyinin və milli identikliyinə, azad yaşamaq, müstəqil dövlətini qurmaq əziminin qorunub saxlanılmasında əvəzsiz rol oynayıb. Amma nəzərə almaq lazımdır ki, bədii və elmi əsər vətənpərvərlik

ƏBƏDİLİYİN DOXSAN ÜÇÜNCÜ İLİ

şərtləndirir, tamamlayır və dolğunlaşdırır. Bu cəhətlərin ən vacib ortağ halı bundan ibarətdir ki, Heydər Əliyevin siyasi-elmi irsi, fəaliyyəti və şəxsiyyəti əslində vətənpərvərlik dərsləri və məktəbidir. Bu dərsləri öyrənib, bu məktəbi keçmədən tribunalardan vətənpərvərliyin zəifləməsi barədə danışırıqsa, günah özümüzdədir.

Ümummilli liderin nəsil-lərə nümunə olan vətənpərvərliyindən danışarkən bir məsələyə xüsusi diqqət yetirmək lazım gəlir. Nəzərə alınmalıdır ki, Heydər Əliyev müstəqillik illərində xalqın istəyi ilə hakimiyyətə gələndə ona ağır bir miras qalmışdı: Azərbaycan bir dövlət kimi xərtdən silinmək üzrə idi; bəzi qonşu dövlətlər artıq ölkəmizin bölüşdürülməsi uğrunda mübarizəyə başlamışdılar. Dünya ictimai rəyini özlərinin xilaskarlıq missiyasına inandırmaq üçün onların təbliğat aparatları iki cəhəti həqiqət kimi verməyi bacarmışdı: bi-

Fəlakət də hədəf arasındakı fərqlər idi: düşmənləri Azərbaycan uğrunda, bəzi daxili qüvvələri isə hakimiyyət uğrunda dava maraqlandırır.

Xalqın və ölkənin Azərbaycan uğrunda mübarizəni məramına,

hissəsini xalqıma bağışlamışam» deyən Heydər Əliyev ömrünü doğrudan da xalqının, Vətəninin tərəqqisi naminə şamtek əritdi. Bununla Heydər Əliyev sübut elədi ki, ən böyük vətənpərvərlik tarixə və xalqın tarixinə təsir

məqsədinə və fəaliyyət prioritetinə çevirən liderə ehtiyacını Heydər Əliyev ödədi. Onun gəlişi ilə qruplar, daxili qüvvələr arasındakı çekişmələr tədricən aradan qaldırıldı və hakimiyyət uğrunda dava Azərbaycan uğrunda davaya çevrildi. Buna nail olunması artıq ən böyük vətənpərvərlik örnəyi oldu. Düşmənlər və xalq əmin oldu ki, milli maraq və mənafeələr naminə qətiyyətlə mübarizəyə başlayan nəhəng bir lider var.

Bu, Heydər Əliyevin siyasi lider və dövlət xadimi kimi ilk və əvəzsiz vətənpərvərlik örnəyi və dərsləri oldu. Mübarizənin hədəfini milli maraqlara uyğun dəyişdirən Heydər Əliyev daha sonra ikinci taleyüklü məsələni həll etdi: yüksək hərbi, iqtisadi gücə malik çoxsaylı dövlətlərə, qüvvələrə qarşı mübarizə aparmaq üçün güclü Azərbaycan naminə müvəqqəti atəşkəs rejiminə nail oldu.

Hər tərəfdən - beynəlxalq aləmdən, daxildən amansız və ardıcıl təzyiqlərin olduğu bir vaxtda atəşkəs rejiminə getmək çox böyük fədakarlıq və risk idi. Təbliğat maşını onu təslimçilikdə qınadı, milli ideallardan sapma kimi qiymətləndirdi və s. Vaxtilə Kutuzov Rusiyani xilas etmək üçün Moskvanı təslim etdiyi kimi, Heydər Əliyev də Azərbaycanın xilasını üçün atəşkəsə nail oldu.

Dövləti və xalqı işğaldan və yox olmaqdan qurtarmaq naminə bütün imkanlarından, hətta millətimizin düşməni olan əli-qanlı daşnak liderləri ilə görüşən Heydər Əliyev yəndən böyük vətənpərvərlik nümunəsi göstərdi: Azərbaycanı xilas etmək üçün karyerasını, həyatını riskə qoymaqdan çəkinmədi.

«Mən həyatımın qalan

göstərənəməli işləri gerçəkləşdirəndir. Halbuki dünyanın ən gözəl natiqlərindən biri kimi Heydər Əliyev istəsəydi sadəcə bu qabiliyyətindən yararlanmaqla da vətənpərvər imici qazana bilərdi, amma bunun ömrü illüziya dağılana qədər edərdi. Heydər Əliyev vətənpərvər görünmək üçün danışmadı, nümunəvi vətənpərvər ömrü yaşadı, o, gördüyü işləri hakimiyyətinin təbliği ilə yox, xalqın və dövlətin sabahkı taleyi ilə əlaqələndirdi. Bu vətənpərvərliyin ömrü isə xalqın və dövlətin ömrü qəderdir.

Heydər Əliyev dövlət quruculuğuna əsrlərlə dövlətçilik ənənələri olan ölkələrin səviyyəsini əsas götürməklə başladı. Əsas məsələ bu istiqamətdə hansı işlərin görülməsindən, hansı tarixi uğurların

liyin əbədiyyətinə təminat yaradan bütün sahələrə eyni dərəcədə önəm verən Heydər Əliyev tarixi təcürbəyə və müasir dövrün reallıqlarına istinad etməklə bir məsələni də prioritet istiqamətə çevirmişdi. O, hamıdan dəqiq bildirdi ki, Azərbaycanın indiki vəziyyətində, yəni dövlət təhlükəsizliyinə ordu və hərbi texnika ilə təminat yaratmağın ciddi nəzərdə olduğu bir vaxtda əhali faktorunun əsas güc olaraq qalmasıdır. Bunun üçün dahi şəxsiyyət doğma dilin, tarixin, ədəbiyyat, mədəniyyət və incəsənətin, adət-ənənələrin, bir sözlə, milli ruhu müəyyənləşdirən, formalaşdırın və yaşadan amillərin inkişafına xüsusi qayğı ilə yanaşırdı.

Heydər Əliyev dünyanın azsaylı liderlərindən və xadimlərindən biri idi ki, bu məsələlərə yalnız dövlət quruculuğunda vacib olduğu üçün xüsusi önəm vermirdi, həm də dərinləndirən bildiyinə və bütün varlığı ilə bağlı olduğuna görə yüksək qiymətləndirirdi. Ümummilli lider bildirdi və bizi də öyrətməyə çalışdı ki, xalq silahlar danışanda silahla, silahlar susanda isə yalnız və yalnız tarix boyu özünün yaratdığı sərvətlə qorumaq mümkündür.

Heydər Əliyevin yaşadığı hər gün vətənpərvərliyə örnək olan bir həyat məktəbi, dəyərini indi də saxlayan əbədi dərsləkdir. Hazırda gənclərimizin vətənpərvərlik ruhunda böyüməsinə hər cür şərait, ən başlıcası isə örnək var. Əvəzsiz Heydər Əliyev örnəyi... Sevindiricidir ki, bu örnəyə layiq gənclərimiz də var. Bizim öhdəmizə düşən əsas məsələ Hey-

ideyalarının formalaşmasında yeganə vasitə deyildir.

Azərbaycanın nümunəsində bütün bu vasitələri kompleks halda gerçəkləşdirməyi bacaran siyasi liderə böyük ehtiyac var idi. Müxtəlif dövlətlərin ölkəmiz ətrafında apardıqları geosiyasi mübarizədə ərazisini itirən, milli, mənəvi-əxlaqi dəyərləri ciddi təhlükə altında olan Azərbaycanda ziyalı liderlər əllərindən gələni etməyə çalışsalar da, bu kifayət etməzdi. Bu boşluğu XX əsrdə ümummilli lider Heydər Əliyev doldurdu.

Heylər Əliyevin xalqın və tarixin yaddaşına əbədi həkk olunmuş əvəzsiz xidmətlərini sadalamadan diqqəti bu nadir şəxsiyyətin bu gün daha çox ehtiyacımız olan vətənpərvərlik sahəsindəki roluna yönəltmək istədim. Bu məsələdən danışarkən iki cəhət hökmən nəzərə alınmalıdır: birincisi, Heydər Əliyevin siyasi-nəzəri irsində və fəaliyyətində vətənpərvərlik; ikincisi, Heydər Əliyevin varlığının, şəxsiyyətinin vətənpərvərlik mövzusu olması. Təbii ki, hər iki cəhət bir-biri ilə sıx bağlıdır, biri digərini

rincisi, azərbaycanlıların sivilizisiyadan uzaq, vəhşi, qurmaq əvəzinə dağıtmağa həris obrazı yaradılmışdı; ikincisi, ermənilərin tarixi və həmin dövrdə törətdikləri vəhşiliklər örtbasdır edilməklə, onların xristian dəyərlərinin ilk yaradıcılarından və daimi qoruyucularından biri olduqları, Qarabağın tarixən Ermənistan ərazisi olduğu ardıcıl və məqsədyönlü şəkildə beyinlərə yeridilirdi.

Ən təhlükəlisi isə bəzi xəyənətkar daxili qüvvələrin də qoşulduğu bu təbliğat sayəsində ölkənin əksər əhalisində inam itmiş; döyüş ruhunu barışçılıq ruhu əvəz etməyə başlamışdı. Dözülməz hal idi ki, mövcud qüvvələrin potensialı və enerjisi səfərbər edilməklə mübarizənin ağırlıq məkanı cəbhədən-səngərlərdən hakimiyyət uğrunda mübarizənin getdiyi Bakıya köçürülmüşdü. Bunu fürsət bilən düşmənin hədəfi də Gəncədən sonra Bakı idi. Bizim bəzi daxili qüvvələrdən fərqli olaraq onlar Bakıya hakimiyyəti zəb etmək üçün yox, Azərbaycana sahiblənmək üçün can atırdılar.

qazanılmasından getmir, halbuki bütün bunlar da tariximizin Heydər Əliyev dönəminin qələbələrindəndir. Əsas məsələ dünyaya miqyasında rəqabətə tab gətirmək üçün zamanın qabaqlanması idi. Heydər Əliyev dövlət quruculuğu sahəsində zamanı qabaqlayan tədbirlər gerçəkləşdirdi. Bununla da Azərbaycanda yalnız uğurlu dövlət quruculuğu həyata keçirilmədi, eyni zamanda itirilmiş zaman dolduruldu, rəqabətdə hüquq bərabərliyinə təminat yaradıldı.

Azərbaycanda müstəqil-

dər Əliyevin həyatı, fəaliyyəti və nəzəri-siyasi irsini, milli sərvətimiz olan bu dəyərləri yaşadaq və əbədiyaşar gücünü bələğətə, pafosa yol vermədən öyrənək və imkan daxilində hər bir vətəndaşımıza öyrədək. Xalqımız da, gənclərimiz də məlum bir həqiqətə inanırlar Heydər Əliyev Azərbaycanın ən böyük vətənpərvəri olmuşdur və olaraq da qalır.

**Cəlil Xəlilov,
Respublika Veteranlar
Təşkilatının sədr
müavini, siyasi elmlər
üzrə fəlsəfə doktoru,
e.o polkovnik**

Azərbaycan hər birimizin vətənidir. Biz vətənimiz üçün canımızı fəda etməyə hazırıq və onun kəşində bir əsgər, layiqli vətəndaş kimi durmaq mənəvi borcumuzdur. Bu gün respublikamız dünyanın möhkəm siyasi-iqtisadi, sosial dayaq üzərində duran, müstəqil siyasət yeritməyə qadir olan, davamlı innovativ inkişaf edən ölkələri sırasındadır. Əsası ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən müəyyən olunan düzgün və perspektivli inkişaf strategiyasını uğurla davam etdirən respublika rəhbərliyi Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin, əbədiyyətinin, xalqın davamlı sosial rifahının, xoşbəxt gələcəyinin təmin olunmasını özünün əsas məqsədinə çevirmişdir. Məhz bunun nəticəsidir ki Azərbaycan bu gün dünya birliyində layiqli yer tutmağa dünyanın ən qabaqcıl ölkələri ilə bir sırada dayanmağa qadir dövlətdir.

Müstəqilliyin bərpa edilməsinin ilk dövründə respublikamızın qarşılaşdığı çətin şərait, Ermənistanın beynəlxalq hüquq normalarına zidd olaraq ərazilərimizi işğal etməsi işğalçılıq müharibəsi, səriştəsiz ölkə rəhbərliyinin yarıtmaz siyasəti Azərbaycanı parçalanmaq və müstəqilliyini itirmək təhlükəsi qarşısında qoymuşdu. Bunun nəticəsində Azərbaycanın dilbər güşələrindən olan Dağlıq Qarabağ və digər ərazilərimiz Ermənistan tərəfindən işğal olundu.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin 1993-cü ildə ikinci dəfə hakimiyyətə gəlməsi ölkədə vəziyyəti kökündən dəyişdi. Azərbaycanda baş verə biləcək vətəndaş müharibəsinin qarşısı alındı. Bu, olduqca mürəkkəb və təzadlı bir dövr idi. Xalqın müdrik oğlu və təcrübəli siyasətçi Heydər Əliyev mahir dövlətçilik memarı kimi Azərbaycan dövlətinin və dövlətçiliyinin mənzərəsini çox aydın şəkildə görür və onun struktur formulasını müəyyənləşdirərək nəyin, necə olmasını dəqiq cizgilərlə qururdu. Hazırkı müasir Azərbaycan dövləti onun şah əsəridir. Ulu Öndərin həmin dövrdə həyata keçirdiyi siyasət, müəyyənləşdirdiyi inkişaf strategiyası nəticəsində bu gün Azərbaycan müstəqil və yerləşdiyi regionda lider dövlətdir.

Hər bir sahədə aparılan islahatlar respublikamızın çiçəklənməsinə, inkişaf yolunun daha da səmərəli olmasına təminat verir. Həyata keçirilən sosial yönümlü layihələr vətəndaşlarımızın rifahının davamlı sürətdə yüksəlməsinə xidmət edir. Bu gün biz qətiyyətlə deyə bilərik ki, istə-

“Veteranlar bizim qızıl fondumuzdur”

Heydər Əliyev

nilən sahədə çalışan həmvətənlərimiz - müəllim, həkim, hərbiçi, hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları - bir sözlə hər birimiz respublikamızda həyata keçirilən siyasəti dəstəkləyirik və həmişə bu inkişaf kursu ilə irəliləməyə hazırıq.

Azərbaycan Cənubi Qafqaz regionunda ən güclü orduya, dayanıqlı iqtisadiyyata, zəngin resurslara malik qüdrətli respublikadır. Ali Baş Komandanımızın əmri ilə torpaqlarımızı işğaldan, düşmən-

ması, “tarixinə daş atanı gələcək topa tutar” prinsipinin gözlənilməsi sayəsində İkinci Dünya müharibəsi iştirakçılarının mənəvi haqları müstəqilliyin ilk illərində özlərinə qaytarılmışdır və az qala unudulmaqda olan 9 May - Qələbə Günü yenidən dövlət bayramları sırasına daxil edilmişdir. “Tarix bu gün də bilməlidir ki, İkinci Dünya müharibəsində Azərbaycan Respublikasının xidməti, fəaliyyəti, rolu çox böyük olmuşdur”, - deyən ulu öndər Heydər Əli-

fəlik maddi yardım verilməsi, 1941- 1945-ci illər Böyük Vətən müharibəsində iştirak etmiş şəxslərə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdünün artırılması, 1941 -1945-ci illər Böyük Vətən müharibəsi əllərinin və onlara bərabər tutulan şəxslərin xüsusi avtonəqliyyatla təmin edilməsi barədə Prezident İlham Əliyevin imzaladığı müvafiq sərəncamlar Azərbaycanın dövlət siyasətinin insan amilinə söykənməsi və humanist mahiyyət kəsb etməsinin növbəti bariz nümunəsidir.

Hər il 9 may Qələbə yubileylərinin ölkəmizdə dövlət səviyyəsində qeyd edilməsi xalqımızın qanlı savaşdakı əvəzedilməz rolunun göstəricisidir. Bu danılmaz faktdır ki, Böyük Vətən Müharibəsi xalqımızın tarixinin bir parçasıdır. Bəşəriyyətin tarixində bu ən qorxunc müharibədə Azərbaycan xalqı başqa xalqların nümayəndələri ilə çiyin-çiyinə döyüşmüş, əsl mərdlik, igidlik səlnaməsi yazmaq bacarmışdır. Böyük Vətən Müharibəsində qələbənin əldə olunmasına Azərbaycan böyük töhfələr vermiş, 700 minə qədər azərbaycanlı cəbhəyə yollanmış, onların yarısı həyatını itmiş, böyük bir qismi müharibə zədəsi ilə geri dönmüşdür. 130-a qədər həmyerlimiz Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür. Partizan hərəkatlarında Fransada, İtaliyada və di-

tapdağından azad etməyə hər an hazır olan hərbi qüvvələrimiz var. Ordumuz yüksək peşəkarlıq səviyyəsinə malik kadrlarla təmin edilib, maddi-texniki təminatı müasir tələblərə cavab verir. Ən əsası isə hərbiçilərimizdə vətənpərvərlik, yüksək döyüş ruhu və qabiliyyəti vardır. Son dövrlərdə işğal olunmuş torpaqlarımızda həyata keçirdiyimiz uğurlu əməliyyatlar bütün deyilənlərin sübutudur. Bu əməliyyatlar Azərbaycan xalqının bir olduğunu və ordusunun qüdrətini sübut etdi.

Dövlətimizin həyata keçirdiyi uğurlu siyasət hər bir vətəndaşın sosial rifahının yaxşılaşdırılmasına yönəldilmişdir. Sosial yönümlü tədbirlərin bir hissəsi olan veteranlarımızın həyat səviyyəsinin daha da yaxşılaşdırılması daim gündəmədədir. Bu diqqət və qayğı siyasətinin əsası ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş, bu gün də onun ən layiqli siyasi varisi, dövlət başçısı İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Ümummilli lider Heydər Əliyev hakimiyyətdə olduğu bütün dövrlərdə veteranlarımızın problemlərinə xüsusi diqqət yetirmiş və onlara hərtərəfli qayğı ilə yanaşmışdır. Müstəqilliyimizin bərpasının ilk illərində veteranlara olan biganə münasibət həmiyə məlumdur. Həmin vaxt rəhbərlikdə olan şəxslər hətta 9 May - Qələbə Günü ləğv etmək fikrində idilər. Məhz ümummilli liderimizin ədaləti uca tut-

vey müharibə veteranlarını “xalqımızın qızıl fondu” adlandırmışdır. Müharibə veteranlarının sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi istiqamətində mühüm işlərin görülməsi, o cümlədən onlara dövlət hesabına mənzil və xüsusi nəqliyyat vasitəsinin verilməsi ümummilli liderin diqqət mərkəzində olmuşdur. Müdrik dövlət xadimi Heydər Əliyevin 1994-cü il iyunun 28-də imzaladığı “Veteranlar haqqında” Qanunda bu qayğı öz hüquqi

esasını tapmışdır. Ulu öndər Heydər Əliyevin bu sahədəki siyasətini uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyev də İkinci Dünya Müharibəsinin ağır və çətin sınaqlarından keçmiş veteranların qayğılarına yüksək həssaslıqla yanaşır. Hər il olduğu kimi bu il də Qələbə bayramı ərəfəsində 1941-1945-ci illər Böyük Vətən müharibəsi iştirakçılarına, həlak olmuş və ya sonralar vəfat etmiş döyüşçülərin dul arvadlarına, arxa cəbhədə fədakar əməyinə görə orden və medallarla təltif edilmiş şəxslərə birdə-

ilə təmin etmişdir. Binada hər bir şərait yaradılmışdır. Bu, bir daha onu sübut edir ki, Azərbaycan dövləti öz veteranlarına böyük qayğı və diqqət göstərir. Veteranlar yüksək mükafatlarla təltif olunur, onlara minik maşınları verilir. MDB məkanında veteranlara ən yüksək pul mükafatı da məhz Azərbaycanda verilir.

Prezident İlham Əliyev keçən il veteranlarla keçirdiyi görüşdə söylədiyi nitq hər bir veteran üçün qürurverici idi: “Siz Vətəni müdafiə etmişsiniz, qəhrəmanlıq göstərmişsiniz və Azərbaycan dövləti sizin fəaliyyətinizi çox yüksək qiymətləndirir. Ulu öndər Heydər Əliyevin siyasəti də məhz ondan ibarət idi ki, biz müharibə veteranlarına daim diqqət göstərək”.

Biz veteranlar, üzərimizə düşən işin məsuliyyətini dərinləndirən başa düşür, gənc nəslin vətənpərvərlik ruhunda yetişməsində əlimizdən gələni əsirgəmirik. Azərbaycanın haqq səsinin dünyaya çatdırılmasında, mənfur düşmənlərimizin xalqımıza qarşı törətdikləri Xocalı soyqırımının beynəlxalq səviyyədə tanıtılmasında səylə çalışırıq. Bütün dünya bilməlidir ki, biz müharibə istəmirik, sülhün tərəfdarıyıq, ədalətin öz yerini tapmasını, torpaqlarımızın geri qaytarılmasını, doğma yurd-yuvalarından didərgin düşmüş soydaşlarımızın öz ata-baba torpaqlarına qayıtmasını istəyirik. Lakin münafiqliyin danışıqlar yolu ilə həlli mümkün olmasa döyüşməyə Ali Baş Komandanımızın əmri ilə hər an hazırıq. Buna inanır, bunun həyata keçirilməsi üçün əzmlə çalışırıq.

Müharibənin hər çətinliyinə mərdliklə sinə gərmiş biz veteranlar, hər zaman Möhtərəm dövlət başçısının həyata keçirdiyi siyasəti dəstəkləyirik. Bu gün xalqımızın və həmçinin biz veteranların sosial problemlərinin həlli, təqaüd və müavinətlərinin artırılması, sosial yönümlü layihələrin həyata keçirilməsi istiqamətində gördüyünüz işlərə, o cümlədən çoxsaylı üzvləri olan təşkilatımızın fəaliyyəti üçün yaradılan şəraitə, bizə göstərilən dəstəyə görə Azərbaycan Respublikasının prezidenti, Ali Baş Komandan möhtərəm İlham Əliyevə öz dərin təşəkkürümüzü və minnətdarlığımızı bildiririk. Respublikamızın daha da qüdrətlənməsi istiqamətində gördüyü işlərdə ona yeni uğurlar arzulayırıq. Biz həmişə Sizinləyik!

Dadaş RZAYEV,
e.o. general-mayor,
Respublika Veteranlar Təşkilatının sədri

ALOVLU İLLƏRİN QƏHRƏMANLARI

Abdullayev Məmiş Şahbaz oğlu
Abdullayev Səməd Həmid oğlu
Allahverdiyev Müseyib Abdulla oğlu
Aslanov Həzi Əhəd oğlu
Bağirov Müseyib Bağır oğlu
Bayramov İsmayıl Xəlil oğlu
Bünyadov Ziya Musa oğlu
Cəbiyev Mirzə Ağamurad oğlu
Cəfərov Ağaşirin Ağaməmməd oğlu
Dadaşov Məhərrəm Əkbər oğlu
Əhmədov Cəmil Məhəmməd oğlu
Əkbərov Qəzənfər Qulam oğlu
Ələkbərov Mikayıl Məhəmməd oğlu
Əliyev Məstan Aslan oğlu
Əliyev Şəmsulla Feyzulla oğlu
Əsədov Gəray Lətif oğlu
Hüseynov Həbibulla Eynulla oğlu
Hüseynzadə Mehdi Hənifə oğlu
Kazimov Salahəddin Həsən oğlu
Quliyev Abbas Şahbaz oğlu
Quliyev Adil Hüseyn oğlu

Quliyev Mehdi Nadir oğlu
Məhərrəmov Məlik Məlik oğlu
Məhərrəmov Məmməd Əli oğlu
Məmmədov Məmməd Cəbrayıl oğlu
Məmmədov Əmi Ağa oğlu
Məmmədov Qafur Nəsir oğlu
Məmmədov Xəlil Məmməd oğlu
Məmmədov İsrail Məhərrəm oğlu
Mirzəyev Bahəddin Şahvələd oğlu
Musayev Mərdan Məmməd oğlu
Mustafayev Bəkir Dursun oğlu
Mustafayev Xıdır Həsən oğlu
Piriyev Əlif Turxan oğlu
Rəfiyev Nəcəfqulu Rəcəbəli oğlu
Sadıxov Yusif Mədət oğlu
Səfərov Fəriz Məcid oğlu
Süleymanov İdris Həsən oğlu
Şükürov Şirin Ağabala oğlu
Verdiyev Əvəz Həşim oğlu
Vəliyev Mirzə Dövlət oğlu
Vəzirov Aslan Fərhad oğlu

Mirzə Ağamurad oğlu Cəbiyev

Mirzə Ağamurad oğlu Cəbiyev 1925-ci ilin fevralın 22-də Astara rayonunun Həmoşam kəndində anadan olmuşdur. 1943-cü ilin fevralında könüllü olaraq cəbhəyə gedir və döyüş yolu Şimali qafqazdan başlayır. Özünü ilk gündən cəsur bir döyüşçü kimi göstərən Mirzə Cəbiyev 1943-cü ilin sentyabrın 23-də ilk dəfə Nevel şəhəri istiqamətindəki döyüşdə iştirak edir, böyük rəşadət göstərir. Həmin ilin dekabrın 19-da Qaroduk uğrunda döyüşdə göstərdiyi şücaətə görə gənc leytenant "İgidliyə görə" medalla təltif olunur. Baqratın əməliyyatında leytenant Cəbiyev öz həyatını təhlükədə qoyaraq yaralı komandirini atəş altından düşmən mühasirəsindən çıxararaq ölümdən xilas edir. Bu igidliyə görə ikinci dərəcəli "Şöhrət" ordeninə layiq görülür. Bacarığını nəzərə alaraq, onu kiçik komandirləri hazırlayan

məktəbə göndərilir. 1944-cü ildə kiçik leytenant rütbəsi alaraq 43-cü Ordu tərkibində cəbhəyə (III Belarus cəbhəsi) göndərilmişdir. Belarus, Litva, Polşa uğrunda döyüşlərdə iştirak etmiş, Almaniyada döyüşmüşdür.

Belarusun azad edilməsi uğrunda gedən döyüşlərdə bölmə komandiri leytenant M.Cəbiyev bir sıra igidliklər göstərir. Vitebsk çəhərin azad edilməsində göstərdiyi şəxsi şücaətə görə "Qırmızı Ulduz" ordeni ilə təltif olunur.

Baş leytenant Mirzə Cəbiyev 1945-ci ilin aprelin 6-da Kenisberq şəhəri ətrafındakı döyüşlərdə komandir olduğu bölmənin önündə kanalı keçərək 5 Fortu zəbt etmiş və qələbə bayrağını sancmışdır. Bu döyüşdə o şəxsən düşməndən 13 nəfər əsir götürmüş, döyüşdə yaralansa da, öz vəzifəsini qələbəyə qədər icra etmişdir.

19 aprel 1945-ci il tarixində Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür. Bununla da o, eyni zamanda "Sovet İttifaqı Qəhrəmanı" adlı ən gənc azərbaycanlı kimi tarixə düşmüşdür.

Mirzə Cəbiyev vətənə qayıdanda gül-çiçəklə, sevinclə qarşılanır. Tezliklə Astara Rayon Hərbi Komissarlığına işə dəvət olunur. 1947-1951-ci illərdə Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilir.

Kenisberq (indiki Kaleninqrad) şəhərində və Astarada adına küçə, Həmoşam kəndində isə ev muzeyi və büstü vardır.

Kəngərli tayfasından - I Kalbalı xanın oğul varislərindən olan Abbas Şahbaz xan oğlu Quliyev 15 sentyabr 1916-cı ildə Babək rayonunun Şəkərabad kəndində anadan olub. Bir yaşında olarkən atasını itirən kiçik Abbası anası böyüdü.

Müharibə başlayan zaman Abbas Quliyev də yüzlərlə igid oğlumuz kimi cəbhəyə yollanıb. Qərbi Dneprdən Visla çayına qədər döyüş yolu keçən Abbas Quliyev 1942-ci ildə Sumi (Ukrayna) topçuluq məktəbini bitirib və topçu komandiri kimi döyüş yolunu davam etdirib.

Faşistlər 1942-ci ilin axırlarından etibarən sovet ordusunun başladığı zəfərli hücumu Dnepr sahillərində dayandırmaq fikrində idilər. Lakin qəhrəman döyüşçülərin qarşısını almaz hücumu nəticəsində düşmənlər Dneprin sahillərindən qovuldular. Bu döyüşdə yüksək şücaəti ilə fərqlənən

Quliyev Abbas Şahbaz oğlu

lər sırasında Abbas Quliyev də var idi. Hücum zamanı onun komandirlik etdiyi topçu dəstəsi düşməni sarsıdıcı zərbələr endirərək qəhrəmanlıq nümayiş etdirib.

Cəsur komandir Poltava torpağında misilsiz döyüş rəşadəti, dönməz iradəsi və hərbi bacarığı ilə şöhrət qazanıb. 1944-cü ilin avqustunda o, vacib bir hərbi tapşırığı yerinə yetirir. Gecə ikən Visla çayının sağ sahilinə keçərək mövqelərini tutur və üç gün fasilələrlə gedən qeyribərabər döyüşdə so-

vet əsgərlərinin çayı maneəsiz keçib, düşməni darmadağın etmələri üçün əlverişli şərait yaradır. O, Poltava və Xarkov ətrafında gedən döyüşlərdə də igidlik və qəhrəmanlıq nümunəsi göstərir. Bütün bunlara görə Abbas Quliyev I dərəcəli "Vətən müharibəsi", "Aleksandr Nevski", "Qızıl Ulduz" və "Qırmızı Bayraq" orden və medalları ilə təltif edilir.

1945-ci ildə isə SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin fərmanı ilə Abbas Quliyev "Sovet İttifaqı Qəhrəmanı" kimi yüksək ada layiq görülüb. M.İ.Kalinin Abbas Quliyevə Lenin ordeni və Sovet İttifaqı Qəhrəmanının "Qırmızı Ulduz"unu təqdim edərək onun teatr işçisi olduğunu bilib etiraf edir ki, ilk dəfədir, belə bir peşə sahibinin bu cür yüksək ada layiq görüldüyünə şahidlik edir.

İkinci Dünya Müharibəsi zamanı Smolensk ətrafında döyüşlərdə həlak olan azərbaycanlılar

İkinci Dünya Müharibəsi zamanı Smolensk ətrafında döyüşlərdə həlak olan və indiyədək itkin düşmüş hesab edilən azərbaycanlılarla bağlı yeni məlumatlar əldə etmişik.

Ümumrusiya Azərbaycanlıları Konqresi Moskva vilayəti üzrə regional şöbəsinin icraçı direktoru Şamil Tağıyevin verdiyi məlumata əsasən bir sıra sənədlər tapılıb ki, həmin sənədlərdə azərbaycanlı döyüşçülərin anadan olduğu yer, yaxın qohumları ilə bağlı qeydlər əks olunub. Bu məlumatlar bu adamların hazırda sağ qalan qohumlarına yardımçı olması üçün əvəzsiz sənəddir.

Ş. Tağıyev bildirir ki: Həmyerlilərimiz 1942-ci il 23-26 mart aralığında Smolensk vilayətinin Kuvşinovo-Pitomnik kəndi yaxınlığında gedən döyüşlərdə həlak olublar. Bu hadisədən keçən 74 il ərzində onlar itkin düşmüş sayılıblar: "Onlar haqqında indiyədək heç bir məlumat olmayıb. "Rubej" Axtarış Birliyinin sədri Aleksandr Tumanov mənə zəng edib bildirdi ki, yeni arxivlər əldə ediblər və orada xeyli azərbaycanlının adı var.

Aleksandr Tumanovun bildirdiyinə görə, hazırda həmyerlilərimizin cəsədlərinin qalıqları adbad səliqəylə toplanıb. Biz həmin qalıqları Azərbaycana da göndərə bilərik. Əgər bu adamların

yaxınları, qohumları sağdırlarsa, müraciət etsinlər. Düzdür, üstündə çox vaxt keçib, amma yenə də onların kimisə tapıla bilər". Tumanovun dediyinə görə, qohumları tapılmasa belə, 9 may Qələbə Günü ərəfəsində onlar qardaşlıq qəbiristanlığında dəfn ediləcəklər.

Biz, sizə həmin döyüşdə həlak olmuş həmyerlilərimizin siyahısını təqdim edirik. Siyahıda döyüşçünün adı, atasının adı və soyadıyla yanaşı, təvəllüd və cəbhəyə hansı hərbi komissarlıqdan çağırılmasıyla bağlı qeydlər var. Onlardan kimsə sizin babanız, atanız, yaxın qohumunuz ola bilər.

Siyahı:

Sultanov Ağasuvər Xankişi oğlu, 1911, Şirvan şəhəri
İsayev Əsir Kərim oğlu, 1913, Şəki şəhəri
Əliyev Şükür, 1909, Şirvan şəhəri
Səfərov Məhəmməd Əli oğlu, 1908, Tərtər rayonu
Süleymanov Əhməd, 1907
Astanov Səməd, 1917, Tovuz rayonu
Mayılov Qurbani Xudaş oğlu 1915, Yardımlı rayonu
Mitayev Orucəli Orucəli oğlu 1907, Şirvan şəhəri
Məmmədov Süleyman Müslüm oğlu, 1908, Tovuz rayonu
Abiyev Həbib Qadjamoviç, 1913, Qusar rayonu
Səfərov Əliqulu, 1909, Şirvan şəhəri
İzbəyov İbad, 1920
Mustafayev Əli, 1914, Salyan rayonu
Cabbarov Salah Abdul oğlu, 1920, Zəngilan rayonu
Quliyev Ələkbər, 1905, Ağdam rayonu
Bəşirov Asən, 1909, Şirvan şəhəri
Qədimov Qalib, Musa oğlu, 1915, Şəki Ağəmmədov Həsən Haqverdi oğlu, 1916, Qax rayonu
Quliyev Süleyman Məzi oğlu, 1902
Quliyev Sərhəd, Şirvan şəhəri
Vəliyev Mehralı Ağabala oğlu, 1905, Şəki şəhəri

Həzi Əhəd oğlu Aslanov 1910-cu il yanvarın 22-də Lenkeran şəhərində anadan olmuşdur. 1924-1930-cu illərdə Bakı və Leningrad hərbi məktəblərində oxuyub. 1929-cu ildə oranı bitirdikdən sonra Leningrad süvari məktəbinə daxil olub. İki illik təhsildən sonra Kotovsk adına III Bessarabiya süvari diviziyasında vızvod komandiri kimi fəaliyyətə başlayıb.

İkinci dünya müharibəsi başlananda o, Ukraynada xidmət edirdi. 1941-ci il iyunun 23-nə keçən gecə alman zirehli qoşunları ilə qeyri bərabər döyüşdə Həzi özünü bacarıqlı sərkərdə kimi göstərdi. O öz döyüşçüləri ilə Donbas ətrafında düşmənin şiddətli hücumlarını düz beş ay dəf etdi, onu ağır tələfata uğratdı. 1941-ci ilin dekabrında Moskvaətrafında vuruşmalarda qəhrəmanlığına görə Qırmızı Ulduz ordeninə layiq görüldü. Xarkov və Stalinqrad ətrafında gedən döyüşlərdə Həzinin başçılığı ilə 55-ci tank briqadasının tankçıları düşməne ağır zərbələr endirdilər. Aslanovun tankçıları vuruşa-vuruşa 40 km-dən

Əbədiyaşar qəhrəman

artıq yol gedib Stalinqrad-Salsk dəmir yolunu tutub almanları Stalinqrad qruplaşmasının əsas magistralından məhrum etdilər. Tanklar düşmənin xeyli qüvvəsini və texnikasını sıradan çıxardı.

Aslanovun döyüşçüləri Kotelnikovo yaxınlığında gedən döyüşlərdə böyük şücaət göstərdilər. Düşmənin 30 əks-hücumunu dəf etdilər, bir batalyon piyada qoşunu, 30 tankı, 50 avtomobili sıradan çıxartdılar. Bu döyüşdə göstərdiyi şücaətə görə H.Aslanov 1942 -ci il 22 dekabrda Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görüldü. O daim öz hərbi biliyini artırmağa səy göstərirdi. 1943-cü il dekabrın 17-dən 1944-cü il aprelin 6-na kimi o Zirehli tank qoşunları Akademiyasının birillik təhsil proqramını 3 aya mənimsədi. Sonra o yenidən doğma 35-ci qvardiya tank briqadasına qayıtdı. 1944-cü il 13 martda ona tank qoşunları general mayoru adı verildi. 1944-cü il iyunun axırla-

rında belorusiya və I Pribaltika cəbhəsinin qoşunları hücumu keçdilər. Belarusiyanın iri şəhər və demiryollarını azad etdikdən sonra Aslanovun tankları Vilnüsə hücumları davam etdirdilər. Aslanovun briqadası iyunun 24-dən

iyulun 13-dək düşməne ağır zərbələr endirdi. Bu döyüşdəki qələbəyə görə 35-ci qvardiya tank briqadası Qırmızı bayraq ordeninə, general özü isə ikinci dərəcəli Suvorov ordeninə layiq görüldü.

1944-cü il avqustun 1-də

Aslanovun briqadası başqa ordu hissələri ilə birlikdə Yelqava şəhərini düşməndən təmizlədilər. O Volqadan başlamış Baltikədək bütün döyüşlərdə özünü bacarıqlı sərkərdə, fitri istedad sahibi kimi göstərmişdi. Təkcə 1944-cü ilin hücum döyüşləri dövründə 8 dəfə Ali Baş Komandanlıq tərəfindən təşəkkür almışdır.

polku feldmarşal Manşteynin tank ordusunun darmadağın edilməsində xüsusi məharət göstərmişdir.

Həzi Aslanova Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı vermək haqqında SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fərmanında yazılmışdır ki, cəbhə komandanlığının döyüş tapşırığını nümunəvi surətdə yerinə yetirdiyinə, bu işdə qəhrəmanlıq və şücaət göstərdiyinə, ona tabe olan hissələrin bacarıqla və mətanətlə komandanlıq etdiyinə görə Həzi Əhəd oğlu Aslanova Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilir.

1944-cü ildə Aslanovun 35-ci qvardiya tank briqadası Belarusun, Pribaltika respublikalarını azad etmək uğrunda vuruşmalarda xüsusilə fərqlənmişdi. Elə həmin ildə general-mayor H.Aslanov Belorusiya cəbhəsindəki şücaətinə görə ikinci dəfə yüksək ada təqdim edilsə də, SSRİ hərbi rəhbərliyində təmsil olunan erməni generalı İ.Baqramyan buna maneçilik törədib. Ölümündən 47 il sonra, 1991-ci ildə H.Aslanova ikinci dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilir.

İgidliyi ilə hər kəsi heyran qoyan Cəbrayilov

Əhmədiyyə Cəbrayilov 22 sentyabr, 1920-ci ildə Şəki rayonunun Oxud kəndində anadan olmuşdur. İkinci dünya müharibəsi illərində Fransa Müqavimət Hərəkatının iştirakçısı, "Armed Mişel", "Ryus Armed", "Xarqo" və başqa adlarla Fransanın azadlığı uğrunda döyüşlərdə iştirak etmişdir.

Böyük Vətən Müharibəsinin başlaması ilə könüllü olaraq cəbhəyə yollanır. Orconikidze diyarının Nevinnomıssk şəhərindəki aviasiya məktəbində hazırlıq keçir. Bir neçə ay davam edən kurslardan sonra kiçik leytenant rütbəsi ilə Moskva yaxınlığında yerləşən 35-ci divizionun 350-ci bombardmançı eskadriyasına, texniki xidmət sahəsinə təyin olunur.

1942-ci ilin aprelinde Donbas şəhərinə göndərilir və orada 350-ci polkunun siyasi rəhbərinin köməkçisi təyin olunur. Bu polkunun tərkibində o, Ukraynanın Barvinki-Lozovaya-Izyum rayonu ətrafındakı döyüşlərdə iştirak edir. Baş leytenant rütbəsi alır.

1942-ci ilin aprel və ya may ayında onun təyyarəsi Kursk ətrafında vurulur. Həmin dövrdə 350-ci polk Şimali Donets çayının sahilində, Izyum çayının yaxınlığında ağır yaralanır və almanlara əsir düşür, Barvinka və Lvov yaxınlığındakı həbs düşərgələrinə göndərilir. Bir düşərgədən başqa düşərgəyə keçid 3 ay davam edir. 1943-cü ildə Daxau həbs düşərgəsinə göndərilir və birinci dəfə qaçmağa cəhd edir. Bıçaqla silahlanaraq özünü sərxoşluğa vurur, gecenin qaranlığından istifadə edərək gözetçiyə yaxınlaşır və bo-

ğazını kəsmək istəyir. Cəhd baş tutmur və nəticədə almanlar tərəfindən Fransanın cənubunda, Tuluza şəhəri yaxınlığındakı Montoban həbs düşərgəsinə göndərilir. Burada o, 4167 nömrəli əsir idi.

1943-cü ildə həbsxana komendantının qulluqçusu madam Jannanın köməyi ilə fransız vətənpə-

miş Parisdə general Şarl de Qoll Əhmədiyyə Cəbrayilov ilə görüşür. 28 avqustda Əhmədiyyə Montobanda yaradılan 3-cü briqadaya daxil olaraq Vozj və Elzasdakı döyüşlərdə iştirak edir.

1945-ci il 1 martda o, 3-cü briqadanın 4-cü eskadronuna daxil olur. Bir sıra tapşırıqlarla yanaşı, Əhmədiyyə Cəbrayilov demir yol xətlərini partladaraq düşmənin minlərlə fransız Almaniya-dakı həbs düşərgələrində apararaq işlətmələrinə mane olmuşdur. Həbs düşərgəsinə aparılan 500-ə yaxın fransız uşağı xilas edən zaman,

yaralanmış və alman zabiti formasında olduğu üçün bir müddət alman hərbi qəspitalında müalicə almışdır. Müalicəsi bitdikdən sonra, Albi şəhərinə hərbi komendant təyin olunmuşdur. Bir müddət alman zabiti kimliyində partizanlara çox əhəmiyyətli məlumatlar ötürmüşdür. Daha sonra bütün komendatura zabitlərini əsir götürərək partizanlara təhvil vermişdir. O, körpüləri sıradan çıxarır, alman anbarlarını və faşist zabitlərinin yaşadığı evləri yandırır. Onun başçılığı altında Lion şəhərinin mərkəzində düşmənin tankları yandırılır. Müvəffəqiyyətlə aparılan təhlükəli əməliyyatların müqabilində Fransa Kommunist Partiyasının baş katibi Moris Torez ona tapança bağışlayır.

1946-cı ildə Əhmədiyyə vətəne qayıdır. 1947-ci ildə Sürəyya xanım ilə ailə qurur.

Əhmədiyyə Cəbrayilov 1994-cü ildə Şəkiddə yol qəzası zamanı həlak olur. O, Oxud kənd qəbristanlığında dəfn olunur.

vərləri almanların diqqətini yayındırmaq üçün tabutda gizlənmiş Əhmədiyyəni xilas edərək Jannanın evindəki zirzəmiyə gətirirlər.

Fransız dilini öyrənir, madam Jannanın sayəsində onun vətənpərvər dostları və partizan hərəkatları ilə əlaqəyə girir, müqavimət hərəkatının kapitan Delplankın rəhbərlik etdiyi Tarn və Qaron departamentlərindəki 4-cü eskadronun üzvü olur. İşğalçı alman hakimiyyət orqanları onun başına 10 min alman markası mükafat təyin etmişdilər.

1944-cü il 22 mayda Əhmədiyyəni əvvəlcə Kərbərtə partizan dəstəsinə, sonra isə kapitan Delp-lankın komandanlıq etdiyi Duma Gizli Ordusuna keçirirlər. Əhmədiyyə bu dəstənin Tarn və Qaronun azad edilməsi uğrunda apardığı bütün döyüşlərdə iştirak edir. 1944-cü il 19 avqustda Montobanın azad edilməsi və buna qədərki digər əməliyyatlara qatılır.

20 avqustda azad edil-

Mehdi Həniyə oğlu Hüseynzadə 22 dekabr 1918-ci ildə Bakının Novxanı kəndində anadan olmuşdur. 1932-ci ildə o, Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq məktəbinə daxil olmuş, 1936-cı ildə oranı bitirmişdir. 1937-ci ildə Leningradda

Soldan birinci Mehdi Hüseynzadədir

(indiki Sankt-Peterburq) Xarici Dillər İnstitutunda təhsil almışdır. 1940-cü ildə yenidən Bakıya qayıdıb, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda öz təhsilini davam etdirmişdir.

Böyük Vətən Müharibəsi başlandıqdan sonra, 1941-ci ilin avqustunda Mehdi Qızıl Orduya çağırılıb, 1942-ci ildə Tbilisi hərbi piyada məktəbini bitirdikdən sonra cəbhəyə yollanmışdır. Minomyot tağımının komandiri kimi Stalinqrad döyüşündə iştirak etmiş, 1942-ci ilin avqustunda Kalaç şəhəri ətrafındakı qanlı vuruşmaların birində ağır yaralanaraq, almanlara əsir düşmüşdür. Almaniyağa göndərilən Mehdi Berlində üç aylıq tərcüməçi kurslarında iştirak etmiş və alman dilini öyrənmişdir.

1943-cü ilin sonlarında Mehdi, bir dəstə azərbaycanlı əsir ilə faşist əsarətindən qaçıb, Yuqoslaviya və İtaliya partizanlarına qoşuldu. Mehdi Qradnik adına 31-ci diviziyanın 9-cu qarışıq italyan-yuqoslav körpüsü qərargahının xüsusi təxribat-kəşfiyyat dəstəsinə yaratmışdı. Mehdi hitlerli zabit forması və yoxsul kəndli libasında Adriatik sahilində şəhər və kəndləri sərbəst gəzir, partizanlara lazım olan kəşfiyyat xəbərlərini toplayırdı. Faşistlər kino-filmə baxarkən Mixaylo öz cəsur kəşfiyyatçı dəstəsi ilə birlikdə Opçina kinoteatrının binasını partlatmışdı. Bu əməliyyat zamanı 80 nəfər faşist məhv olmuş, 110 nəfərdən çoxu ağır yaralan-

Ölməz Partizan

mışdı. Bundan bir az sonra Mixaylonun rəhbərlik etdiyi dəstə Triestdə alman hərbi xidmətçilərinin aşxanasını partlatmışdı ki, bunun nəticəsində də 100-dən çox alman zabiti ölmüş və yaralanmışdı. Mixaylo, faşistlərə xidmət edən "Il Pikkolo" qəzeti redaksiyasını və mətbəəsini, Qaritsa yaxınlığında faşistlərin 200 ton benzinlə dolu anbarını partlatmış, Qaritsa şəhərində faşist bankını talayıb, partizan dəstəsinə bir milyon manat pul gətirmişdir.

Mixaylonun qəhrəmanlığı bununla bitmir. O, onlarca demir və şosse yolları körpüsünü, çoxlu faşist avtomosunu partlatmışdır. Şimali İtaliyanın Udinese şəhərində 700 nəfər yerli partizan və Sovet əsirini əsarətdən qurtarmışdır. Yeni qərargahın göstərişinə əsasən Mixaylo alman hərbi texniki paltarında təkbaşına faşist təyyarə meydanına gəlib bir neçə hərbi təyyarəni mina vasitəsi ilə dağıtmışdı.

1944-cü il noyabrın 16-da Mehdi Hüseynzadə, partizan birləşməsi qərargahının tapşırığı ilə faşistlərin böyük hərbi ləvazimat anbarını partladıb geri qayıdarkən faşist keşikçiləri ilə üz-üzə gəlmişdi. Qəhrəman döyüşçü, xeyli faşist öldürür. Lakin döyüşərkən ağır yaralanır. İgid partizan çoxlu qan itirərək həlak olur. Mixaylonun ölüm xəbəri bütün Adriatik sahilinə yayılmışdı. Çepovani kəndində qəhrəmanın başdaşı üzərinə aşağıdakı sözlər həkk olunmuşdur: "Rahat yat, Azərbaycan xalqının qəhrəman oğlu, əzizim Mehdi. Azadlıq naminə göstərdiyin ölməz rəşadət dostlarının qəlbində daim yaşayacaqdır".

1957-ci il aprelin 11-də SSRİ Ali Sovet Rəyasət Heyətinin Fərmanı ilə Böyük Vətən müharibəsi illərində faşist işğalçılarına qarşı mübarizədə göstərdiyi qəhrəmanlığa görə Mehdi Həniyə oğlu Hüseynzadə ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

“Əgər Bakının nefti olmasaydı, Sovet İttifaqının qələbəsi mümkün deyildi” Heydər Əliyev

Böyük Vətən müharibəsində Azərbaycan xalqı misilsiz qəhrəmanlıqlar göstərmiş, azərbaycanlı adını yüksək tutmuşlar. İgid oğul və qızlarımız könüllü olaraq ön cəbhəyə yollanırlar, faşizm üzərində qələbə üçün hər bir çətinliklərə sinə gəlməyi bacarmışdılar. Müharibənin ilk aylarında təxminən 123 min nəfər xalq qoşunu dəstələrinə yazılmışdı. Ümumiyyətlə, 1941-1945-ci illərdə Azərbaycandan ordu sıralarına 640 min nəfər səfərbər edilib cəbhəyə göndərilmişdi. Onların 300 mindən çoxu qələbə uğrunda canından keçmişdi. 130 nəfər Azərbaycan vətəndaşı Sovet İttifaqı Qəhrəmanı kimi yüksək ada layiq görülmüşdü. 30 nəfər “Şöhrət” ordeninin hər üç dərəcəsi ilə təltif olunmuşdu. 170 min nəfər Azərbaycan əsgər və zabiti orden və medallar almışdı.

Azərbaycan həm birbaşa döyüş meydanında vuruşur, həm arxa cəbhədə işləyir, çalışır, əmək qələbələri qazanırdı. Cəbhəyə göndərilən Bakı neftinin əhəmiyyətinin isə qiyməti, misli-bərabəri yox idi. Marşal Georgi Jukov deyirdi ki, Bakı neftçiləri cəbhəyə və ölkəyə, vətənimizin müdafiəsinə, düşmən üzərində qələbəyə kifayət qədər yüksək keyfiyyətli yanacaq vermişlər.

Müharibə Azərbaycandan uzaqlarda, SSRİ-nin şimal-qərb regionlarında başlansa da, dünya ağalığına can atan Hitlerin əsas məqsədlərindən biri neft Bakısını ələ keçirmək idi. Faşistlər Qafqaza hücumu başlayanda feldmarşal Manşteyn demişdi: “Biz mütləq Bakını tutmalıyıq. Əgər biz Bakı neftini ələ keçirməsək, müharibəni uzudacağıq”.

Faşistlər Bakını tuta bilmədilər. Çünki Hitlerin bu mənfur planının puç olması üçün Azərbaycan bütün varlığı ilə çalışdı, vuruşdu, mübarizə

apardı. Tanınmış həmyerlimiz Nikolay Baybakovun dediği kimi: “Faşizm üzərində qələbə üçün Azərbaycanın etdiklərini bəlkə də heç bir respublika etməmişdir. 40-cı illərdə SSRİ-də çıxarılan 33 milyon ton neftin 23,5 milyon tonu Azərbaycanın payına düşürdü”.

O illərdə Azərbaycanın bütün iqtisadiyyatı müharibənin tələblərinə uyğun qurulmuşdu. Fəhlə və qulluq

çular üçün iş günü 11-12 saata qədər uzadılmışdı, məzuniyyətlər ləğv edilmişdi. Ərzaq və çoxixlənən sənaye məhsullarının satışı üzrə kartoçka sistemi tətbiq olunurdu. Cəbhələrdə döyüşən əsgərlərin yerini istehsalatda qadınlar və yeniyetmələr, hətta qocalar tutmuşdular. Müharibənin ilk ilində təkcə neft sənayesində işləməyə 11 min qadın gəlmişdi.

Bütün sənaye sahələri cəbhə üçün məhsul istehsal etməyə başlamışdı. O zaman SSRİ-nin əsas duru yanacaq - neft bazası olan Bakının rolu xeyli artmışdı. Belə ki, müharibə illərində Bakı ölkə neftinin 70-75 faizini, benzinin 80-90 faizini verirdi. Motorlu hərbi texnika, demək olar ki, Bakının verdiyi yanacaq ilə işləyirdi. Başqa sözlə, 1941-1945-ci illərdə Bakı ölkəyə 75 milyon ton neft, 22 milyon ton benzin vermişdi. Ümumiyyətlə, bu şəhər döyüşən ordunun cəbbəxanalarından birinə çevrilmişdi. Bakıda “Katyuşa” raketləri, “Şpakin” pulemyotu istehsal edilirdi. “Yak-3” qırıcı təyya-

rələri yığılırdı. Burada 130-dan çox silah və onların hissələri hazırlanırdı.

Marşal Andrey Qreçko yazmışdı: “Azərbaycandan cəbhəyə tükənməz axınla yüksək keyfiyyətli benzin, silah, döyüş sursatı və ərzaqla dolu yük qatarları gəlirdi”.

O dövrdə SSRİ-nin yüksək oktanlı benzinə böyük ehtiyacı vardı. Bu cür benzin hava döyüşlərində üstünlük əldə etmək üçün vacib amil idi. Belə ki, belə benzin təyyarənin sürətini artırır, göyə qalxma müddətini azaldır. Azərbaycanın məşhur kimyaçı alimi Yusif Məmmədəliyevin tədqiqatları sayəsində qısa müddətdə belə yüksək oktanlı benzin alındı. Təsədüfi deyil ki, azərbaycanlı alim SSRİ Dövlət mükafatı aldı və onun adı döyüş maşınları və mühərrikləri icad edən İlyuşinlə, Yakovlevlə, Lavoçkinlə, Mikulinlə yanaşı çəkildi.

Marşal Konstantin Rokossovski demişdi: “Hər bir təyyarəmizin, tank ekipajının düşməne zərbəsində Bakı neftçilərinin payı vardır”.

Neft mədənləri əsl cəbhəyə çevril-

mişdi. Azərbaycan neftçiləri gecəgündüz işləyirdilər. “Pravda” qəzeti 28 iyul 1941-ci il tarixli nömrəsindəki “Azərbaycan bu gün” adlı məqaləsində Staxanov hərəkatının önündə gədən, iki növbə işləyən neftçilərin, kənd yerində çalışan kolxozçuların, iməciliklər keçirərək cəbhədəki əsgərlərə yardım göstərən insanların

fədakarlığından bəhs edirdi.

Azərbaycan neftçiləri təkcə əmək meydanında hünər göstərməklə kifayətlənmirdilər. Onların qəlbi bütün ölkə ilə birlikdə döyünürdü. Məsələn, Leningrad (indi Sankt-Peterburq) blokadasında qalan insanlara yazırdılar ki, Azərbaycan neftçiləri daim sizinlədir.

Azərbaycan xalqının müharibə illərindəki fədakarlığından danışarkən ümummilli lider Heydər Əliyev demişdir: “Bugünkü və gələcək tarix Böyük Vətən müharibəsində Azərbaycan Respublikasının xidmətlərini, rolunu unutmamalıdır. Bir daha təkrar edirəm, bizim mətin insanlarımız, neft sənayesində çalışan və tarixi xidmətlər göstərərək cəbhəni yanacaq təmin edən neftçilər hər cür şərəfə layiqdirlər”.

O illərdə Azərbaycan neftçiləri çətin şəraitdə işləyirdilər. Bununla belə, neft hasilatını əvvəlki illərə nisbətən qat-qat artırmağa nail olmuşdular. Müharibənin təkcə birinci ilində Bakı ölkəyə 23,5 milyon ton neft və

2,6 milyon kubmetr təbii qaz vermişdi. Bakı mədənlərində o vaxtadək belə göstəricilərə nail olunmamışdı.

Müharibənin həlledici mərhələsi olan 1942-ci ildə Xəzər dənizi ilə cəbhəyə 505 min ton, Həştərxan vasitəsilə 336 min ton neft məhsulları daşınmışdı.

Ulu öndər 2003-cü il fevralın 25-də “Şərq-Qərb enerji dəhlizi reallıqdır” mövzusunda Vaşinqtonda keçirilən beynəlxalq konfransdakı nitqində demişdi: “Çoxları indi də deyir ki, əgər Azərbaycan nefti olmasaydı, İkinci Dünya müharibəsində SSRİ-nin İngiltərə və Amerika koalisiyası ilə birlikdə alman faşizminə qalib gəlməsi mümkün olmazdı”.

77-ci milli atıcı diviziya

Azərbaycanın 77-ci milli atıcı diviziyası Böyük Vətən müharibəsinə 1941-ci ilin dekabrında 51-ci ordunun tərkibində Kerç-Feodosiya desant əməliyyatı ilə başladı. Diviziya Kerç, Taman, Novorossiysk, Mozdok, Mineralni vodi uğrunda gedən döyüşlərdə fərqlənmiş, Simferopolun azad edilməsində göstərdiyi qəhrəmanlığa görə Suvorov ordeni ilə təltif edilmiş-

məndən azad edildikdən sonra döyüşlərdə ən fəal iştirak edən 77-ci diviziyaya “Simferopol diviziyası” fəxri adı verildi. Bütövlükdə Kırımın azad edilməsinə görə diviziyanın 3140 əsgər və zabiti orden və medallara layiq görüldülər. Həmin əməliyyatlarda 77-ci milli diviziyanın rabitə batalyonunun komandiri kapitan İsmayıl İbrahimov xüsusilə fərqləndi.

77-ci diviziya 1944-cü ilin iyul ayından başlayaraq Pri-

Diviziyalarımız

baycan milli diviziyası döyüş əməliyyatlarına Krimdən başlamış və 11000 kilometrə yaxın məsafəni qət edərək, müharibəni Berlində qurtarmışdı. Diviziyanın döyüş yollarında Heybət Heybətov, Tərlan Əliyərbəyov, Mahmud Əbilov, Məmmədbağır Bağirov, Hacıbaba Zeynalov, Hüseyin Məmmədov kimi generalar yetişmiş və onların hər biri böyük sərkərdəlik məharəti göstərmişlər.

223-cü milli atıcı diviziya

223-cü milli atıcı diviziyanın döyüş yolu 1942-ci ilin yayından Şimali Qafqazdan başlayaraq, Ukrayna və Moldaviyadan, Bolqarıstan, Yuqoslaviya və Macarıstandan Avstriyanın paytaxtı Vyanaya qədər uzanmışdı. Diviziya 1945-ci il mayın 9-da Çexoslovakiyaya daxil olmuş və mayın 12-də Çeski Budvitse şəhərində Amerika ordusunun hərbi hissələri ilə görüşmüşdü. Diviziyanın əsgər və zabitələrindən 3483 nəfər orden və medallarla təltif edilmişdi.

1942-ci ilin fevral ayından 1943-cü ilin iyun ayına qədər

Heybət Heybətov 223-cü diviziyanın komandiri olmuşdu. Onun komandanlığı altında diviziya Mozdokdan Millerova şəhərinə qədər döyüş yolu keçmişdi.

General Heybət Heybətov müharibə illərində general rütbəsi almış Həzi Aslanov və Yaqub Quliyev ilə yanaşı üçüncü azərbaycanlı generalıdır. Müharibə illərində həmin diviziyada komandan olmuş 6 nəfərin arasında general Heybət Heybətovun 17 ay komandirlik fəaliyyəti daha zəngindir. Diviziyanın bütün alayları: 1037-ci alay Suvorov ordeninə, 1039-cu alay Kutuzov ordeninə, 1041-ci alay Suvorov və Kutuzov ordenlərinə, 818-ci alay Boqdan Xmelinski ordeninə layiq görülmüşdü. Diviziyanın döyüşçülərindən 2 nəfərinə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilmişdi.

402-ci milli atıcı diviziya

Tərkibi 90% azərbaycanlılardan ibarət olan 402-ci milli atıcı diviziya 44-cü ordu tərkibində Şimali Qafqazda Terek çayının sağ sahilində Qrozni-Mozdok istiqamətində ağır döyüşlərdə iştirak etmiş və bu döyüşlərdə fərqlənmişdi. Həmin döyüşlərdə

833-cü alayın komandiri mayor Akim Abbasov və 840-cü alayın döyüşçüləri qəhrəmanlıq nümunələri göstərmişdilər. 1944-ci ilin əvvəlində 402-ci milli diviziyanın sırası heyətinin 75%-i, komanda heyətinin 50%-i azərbaycanlılardan ibarət idi. Komanda heyətinin milli tərkibini gücləndirmək məqsədilə diviziyaya respublikadan azərbaycanlı hazırlıqlı və təcrübəli komandirlər heyəti göndərildi. Diviziyada siyasi tərbiyə işlərinə respublikadan 300 nəfərdən çox partiya işçisi göndərilmişdi. Görkəmli yaradıcı ziyalılardan Üzeyir Hacıbəyov, Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Bülbül, Niyazi Hacıbəyov, Mustafa Topçubaşov, Heydər Hüseynov və digərləri dəfələrlə həmin diviziyada olmuşlar.

di. Sevastopolun azad edilməsi uğrunda Sapun-qaradan başlanan döyüşlər 10 gün davam etdi, qələbə bayrağını 1943-cü ilin 7 mayında serjant Əbduləziz Qurbanov sancdı.

Simferopol şəhəri düş-

baltikada və Rusiyada gedən döyüşlərdə fəal iştirak etdiyinə görə, onun yüzlərlə əsgər və zabiti orden və medallarla təltif edildi, 8 döyüşçü Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görüldü. Ümumilikdə 77-ci Simferopol dağıtıcı Azər-

416-cı Taqanroq diviziyasının döyüşçüləri tərəfindən Taqanroq şəhərinin azad edilməsi münasibətilə Rostov vilayətinin zəhmətkeşləri adından Azərbaycan xalqına minnətdarlıq məktubu

"Rostov vilayətinin və Taqanroq şəhərinin alman faşist işğalçılarından azad edil-

məsi uğrunda döyüşlərdə azərbaycanlılardan ibarət 416-cı atıcı diviziyası fərqlənmişdir.

Don kazakları və Rostov vilayətinin bütün zəhmətkeşləri Qızıl Ordu üçün igid əsgərlər, cəsur, mərd, partiya və sovet hökumətinə hədsiz sədaqət bəsləyən döyüşçülər yetirmiş Azərbaycan xalqına səmimi təşəkkürlərini bildirirlər.

Taqanroq yaxınlığında hitlerçi quldurları darmadağın edən Azərbaycan oğul-

ları biliridilər ki, özlərinin sevimli Bəski şəhərini, özlərinin doğma kənd və ocaqlarını qəhvəyi vəbada qoruyurdular.

Şübhə yoxdur ki, 416-cı Taqanroq diviziyası vətənimizin şərfi, azadlığı, istiqlal-liyyəti uğrunda bundan sonra daha yaxşı cərfişəcəklər.

Bütün torpaqlarımızdan alman zərbəbilindən təmizlənməyi gün usaq deyildir.

Yaşasın Sovet İttifaqı xalqlarının sarsılmaz dostluğu!

Yaşasın qəhrəman Qızıl Ordu!

Yaşasın Sovet Azərbaycanı!

Rostov Vilayət Zəhmətkeş Deputat-

ları Soveti İcraiyyə Komitəsinin sədri Kip-ryarenko.

ÜNK (B) Rostov Vilayət Komitəsinin katibi Dvinski.

15 sentyabr 1943-cü il."

416-cı Taqanroq diviziyası Ucarda formalaşdı və Berlinədək şərəfli döyüş yolu keçdi

1941-1945-ci illər müharibəsi xalqımızın qəhrəmanlıq tarixinin ayrılmaz bir hissəsidir. Bu müharibə özünün miqyası, dağıdıcı döyüş potensialı və gətirdiyi fəlakətlərlə bəşəriyyətin mövcud olduğu tarix ərzində baş verən bütün müharibələri kölgədə qoymuşdur. Bu müharibədə Azərbaycan xalqının oğulları başqa xalqların nümayəndələri ilə çiyin-çiyinə vuruşaraq misilsiz igidlik nümunələri göstərmiş, azğın düşməni

üstün cəhətlərini də şübhə altına almağa cəhdlər göstərilmirdi. Belə bir şəraitdə o vaxtkı Azərbaycan hökuməti, keçmiş Mərkəzi Komitənin birinci katibi Mirçəfər Bağirov Ali Baş komandan Stalınə müraciət edərək azərbaycanlılardan ibarət xüsusi diviziyanın yaradılması zərurətini onun diqqətinə çatdırdı və şəxsi səyləri ilə buna nail ola bildi. Hələ 1941-ci ilin avqustunda, müharibənin ilk aylarında Azərbaycan diviziyasının yaradılmasına başlandı. Bu diviziyanın müxtəlif vaxtlarda ilk komandirləri T.Ə.Əliyərbəyov, X.M.Zeynalov və başqaları olmuşlar. Bu diviziya sonralar 416-cı diviziya ilə birləşmişdir.

Diviziyanın formalaşması 1942-ci ilin mart ayından sentyabr ayına kimi indiki Nizami adına şəhər 3 nömrəli tam orta məktəbində davam etmişdir. 1941-ci ilin noyabr-dekabr aylarında bu diviziyanın tərkibinə 402-ci Azərbaycan diviziyası da qatılmışdır. Diviziyanın qərargahı şəhər 4 nömrəli orta məktəbin

qülləsi yerləşirdi.

Neçə illər bundan öncə Ucar şəhər 3 nömrəli tam orta məktəbin heyətində 416-cı Taqanroq diviziyasının şərəfinə xatirə obeliski qoyulmuşdur.

Bu diviziyaya 2 atıcı polk, topçu polku, minaatan və tank vuran qırıq diviziyaya, topçu və qəragah batareyası, tibb-sanitar batalyonundan komplektləşdirilmişdi.

Azərbaycan rəhbərliyi bu diviziyaya həmişə lazımı köməklik göstərmişdir. Diviziyada 1942-ci ilin yayında 800 nəfərdən çox kommunist və 100 nəfərdən çox komsomolçu var idi. Azərbaycan dilində "Qızıl əsgər" ordu qəzeti nəşr edilirdi. 1942-ci ilin mayında diviziyada tən-tənəli andiçmə mərasimi keçirildi və döyüşçülər and içib birbaşa cəbhəyə yollandılar. Həmin ilin iyununda diviziyaya məşhur 44-cü ordunun tərkibinə daxil oldu. Qoşun Dağıstan MSSR-də yerləşirdi və Şimali Qafqazda mövqe tutdu. 1942-ci ilin sentyabr ayının axırlarında isə döyüş xəttinə yaxın ərazilərə gətirildi və Şimali Qafqazda, Mozdok rayonunda müdafiə mövqeyi tutaraq əks hücumlarda iştirak etdi. 1943-cü ilin yanvar-fevral aylarında Mozdok, Stavropol, Armavir, Azov dənizi sahilləri uğrunda gedən döyüşlərdə və həmin ərazilərin düşməndən geri alınmasında yaxından iştirak etmişdir.

1943-cü ilin yayında və payızında diviziyaya 6000 nəfər hərbi təlim keçmiş Azərbaycan döyüşçüsü göndərildi. 1943-cü ilin fevral-avqust aylarında diviziyaya başqa əsgəri hissələrlə birlikdə Sambek müdafiə xəttində mövqe tutdu və avqustun 30-da Taqanroq şəhərinin azad edilməsi uğrunda qanlı döyüşlər başlandı. Diviziyaya Taqanroq şəhərini azad etdiyini görə Ali Baş komandanın əmri ilə bütün şəxsi heyətə təşəkkür elan olundu. Diviziyaya isə fəxri "Ta-

qanroq" adı verildi və bundan sonra 416-cı Azərbaycan Milli Diviziyası Taqanroq diviziyası adlandırıldı.

Həmin əlamətdar gün Moskva şəhərində məşhur

Taqanroq diviziyası döyüşçülərinin şərəfinə ilk dəfə 220 topdan 20 yaylım salam atəşi açılmışdır. Həmin döyüşdə fərqlənən əsgər və komandirlər yüksək hökumət mukafatlarına layiq görülmüşlər. Azərbaycanın xalq şairi Süleyman Rüstəmin diviziyanın döyüşçülərinə həsr etdiyi şeir o vaxt dillər əzbəri olmuşdur.

Düşmən qaçır harda ki, bizim qaraltımız var, Necə öyünməyim mən dörd yüz on altımızla. Dörd yüz onaltımız var - demək qanadımız var, Xalqımızın kitabında şərəfli adı-mız var.

Göstərdiyi şücaətə görə diviziyanın 6 döyüşçüsünə Sovet ittifaqı Qəhrəmanı adı verilmişdir. Başqa döyüşlərdəki qəhrəmanlıqlarına görə diviziyanın 1366-cı atıcı polku Qırmızı Bayraq, 1095-ci polku 3-cü dərəcəli Suvorov, 444-cü əlahiddə sanitar batalyonu Qırmızı Ulduz ordenləri ilə təltif edilmişdir.

Diviziyaya faşist qaragürhunun qanlı yuvası olan - Berlinin alınmasında da fəal iştirak etmiş və onun üzərinə ilk qırmızı bayraq sancmışdır.

Diviziyaya Qafqazdan Berlinədək təxminən 2500 kilometr məsafədə şərəfli döyüş yolu keçərək düşmənin 25 minə yaxın əsgər və zabitini məhv etmiş, 1474 nəfər əsir götürmüş, çoxlu döyüş texnikasını məhv etmişdir.

416-cı Taqanroq diviziyasının ilk ucarlı veteranları Hüseynov Cəlil Hüseyn oğlu, Həsənov

Məmmədsaleh Həsən oğlu, Babayev Məhəmmədli Mustafa oğlu, Hacıyev Əlibala Abdulla oğlu, Məmmədov

Əlisa Süleyman oğlu, Mirzəliyev Səlim Ağasəf oğlu, Mehdiyev Əhəd Qasım oğlu, Qasimov Abdulla Dadaş oğlu, Vəliyev Ağasəf Vəli oğlu və başqaları olmuşlar. Ümumiyyətlə, diviziyanın 17 nəfər ucarlı veteranı olmuşdur.

1982-ci il fevralın 17-də Ucar şəhər 3 nömrəli orta məktəbində məşhur 416-cı Taqanroq diviziyasının 40 illiyi tən-tənəli şəkildə qeyd

edilmişdir. Bundan əlavə məktəbdə diviziyanın keçdiyi döyüş yoluna və qəhrəmanlığına aid bir çox qiymətli məktublər və eksponatlar toplanmışdır.

Bakı şəhər sakini, Böyük Vətən müharibəsinin iştirakçısı ehtiyatda olan kapitan Məhəmməd Məmmədov 1984-cü ildə xatirə rəy kitabına belə yazıb: "Şəhər 3 nömrəli orta məktəbində 1982-ci ildə yaradılmış 416-cı diviziyanın xatirə ansamblı diqqətəlayiqdir. Bu, gələcək nəsələ yadigardır. Məktəbin pedaqoji, şagird kollektivi bu xatirəni həmişə əziz tuturlar."

öz yuvasında məhv edib Avropanı və bütün dünyanı faşizm taunundan xilas etmişlər.

Azərbaycanın məşhur 416-cı Taqanroq diviziyası cəbhələrdə mükəmməl hərbi-texniki vasitələrlə təchiz olunmuş və Avropa ölkələrində yüksək döyüş təcrübəsi qazanmış düşmənlə amansız mübarizədə Azərbaycanın adına şərəf gətirərək Mozdokdan Berlinədək şərəfli döyüş yolu keçdi.

Diviziyanın yaranması əsasən ruslardan ibarət olan zabıt heyətinin azərbaycanlılarla münasibətində yaranmış gərginlikdən irəli gəlirdi. Rus dilini bilməyən və bu səbəbdən verilən əmrləri yerinə yetirməkdə çətinlik çəkən əsgərlərimiz üstəlik müharibənin ilk vaxtlarında zəif döyüş hazırlığının nəticələri ilə üzləşməli olurdular. Bu isə döyüş imkanlarından tam istifadə etməyə mane olur, yaranmış süni əngəllər qələbəyə can atan əsgərlərimizin döyüş ruhunu öldürür və hətta onların

Nizami adına şəhər 3 nömrəli tam orta məktəbində davam etmişdir. 1941-ci ilin noyabr-dekabr aylarında bu diviziyanın tərkibinə 402-ci Azərbaycan diviziyası da qatılmışdır. Diviziyanın qərargahı şəhər 4 nömrəli orta məktəbin

köhnə binasında yerləşirdi.

Məktəbin yaxınlığında keçmiş Nərimanov küçəsinin sağ tərəfindəki iki-mərtəbəli köhnə poçt binasının aşağı mərtəbəsində 416-cı Milli Diviziyanın əsgərlərinin yeməxanası olmuşdur. Həmin binanın üst hissəsində diviziyanın hava hücumundan müdafiə

Tofiq Yaqub oğlu Ağahüseynov

Tofiq Yaqub oğlu Ağahüseynov 1923-cü il fevral ayının 1-də Şekidə anadan olub. Yeddi yaşında ailəsi ilə birgə Bakıya köçürlər. Orta məktəbi Bakıda bitirib, 1941-ci ilin sentyabrında o, Bakı Zenit Artilleriya Məktəbinə daxil olur. Bir il yarımdan sonra Tofiq leytenant rütbəsi alır və bu rütbə ilə Bakıdan ayrılmalı olur.

1-ci Belarus cəbhəsində vızvod-komandiri, əlahiddə zenit artilleriya diviziyası qərargah rəisinin köməkçisi olmuş, Visla-Oder və Berlin əməliyyatlarında iştirak etmişdir. Müharibə bitdikdən sonra Tofiq Ağahüseynovun qulluq etdiyi diviziya 1946-cı ilin oktyabrına qədər Almaniya qalır.

Onun sağlamlığı, fiziki hazırlığı, ətrafındakılara münasibəti, cəsareti, dönməzliyi, xüsusilə də daim biliyini artırması gələcəkdə böyük hərbi olacağına yol açan faktorlardan idi. 1949-cu ildə Dzerjinski adına Hərbi Akademiyaya, bunun ardınca Hərbi Artilleriya Akademiyasına daxil olur.

Tofiq Ağahüseynov 1960-1964-cü illərdə Hövsanda yerləşən Hava

Hücumundan Müdafiə polkuna komandirlik edir, 1964-cü ilin sonunda Volqoqrada göndərilir və diviziya komandiri kimi orada çalışır. 1968-ci ildə general-mayor rütbəsi alır. 1969-cu ildən Rostovda korpus komandiri təyin edilir.

1972-ci ildə general-leytenant rütbəsi alır və 1975-ci ildə Bakı Dairəsi Hava Hücumundan Müdafiə Komandanının birinci müavini təyin edilir. 1980-ci ildə general-polkovnik rütbəsini alan Tofiq Ağahüseynova həm də Bakı Dairəsi Hava Hücumundan Müdafiə Komandanı vəzifəsi həvalə edilir.

O, SSRİ Silahlı Qüvvələrində general-polkovnik rütbəsi alan ilk azərbaycanlıdır. Tofiq Ağahüseynova 1982-ci ildə daha böyük bir vəzifə həvalə etdilər. O, Varşava Müqaviləsi dövlətlərinin birləşmiş silahlı qüvvələri baş komandanlığının Çexoslovakiyadakı nümayəndəsi təyin olunur.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin 1997-ci il 17 aprel tarixli sərəncamı ilə Tofiq Ağahüseynov prezidentin hərbi məsələlər üzrə köməkçisi təyin olunur. Eyni zamanda, general-polkovnik rütbəsində Azərbaycan Milli Ordusu sıralarına bərpa edilir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 1 fevral 2008-ci il tarixli Sərəncamı ilə Azərbaycanda hərbi qulluqçuluq sahəsində xidmətlərinə görə "Şöhrət" ordeni ilə, 17 yanvar 2013-cü il tarixli Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin formalaşdırılmasında və hərbi kadrların hazırlanmasında xüsusi xidmətlərinə görə "Azərbaycan Bayrağı" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

Seyfulla Abdulla oğlu Baxışov

Baxışov Seyfulla Abdulla oğlu 19 iyun 1925-ci ildə Şamaxı şəhərində anadan olmuşdur. 1943-cü ildə hər-

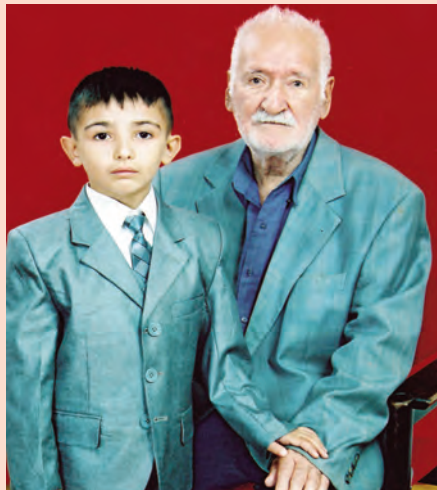
bi xidmətə çağırılır, oradan Hərbi məktəbə göndərilir və ona çavuş rütbəsi verilir. Hərbi təhsilini başa vurub 840-cı atıcı artilleriya alayına göndərilmiş və orada bölük komandiri vəzifəsinə təyin edilmişdir. Qafqazda, Rusiyada, Ukraynada bir sıra hərbi əməliyyatlarda, Moskva, Sevastopol kimi şəhərlərin müdafiəsində iştirak etmişdir. Müharibədən sonra 1948-ci ilə qədər Sovetlər Birliyinin ordu sıralarında qulluq edir. Daha sonra neft sahəsində fəaliyyət göstərmişdir. Aktiv iş fəaliyyətinə görə onu partiya təşkilatının sədri təyin edirlər. Bir müddət sonra Suraxanı rayonu üzrə millət vəkili seçilir. O, müxtəlif orden və medallara layiq görülmüşdür. Hal-hazırda Suraxanı rayonu Veteranlar Təşkilatının sədridir.

Müseyb Hənifə oğlu Süleymanov

Müseyb Hənifə oğlu Süleymanov 1922-ci il avqustun 14-də Salyan şəhərində anadan olmuşdur.

1942-ci ildə cəbhəyə getmiş, Al-maver şəhərində minamiyotçuluq sahəsində təlim keçmişdir. Döyüş yolu əvvəl Stalinqrad şəhərindən başlamışdır. Daha sonra Kiyev, Rostov, Mazdok uğrunda gedən döyüşlərdə döyüşmüşdür. Döyüşlərin son günündə Berlin şəhərində əsir düşmüşdür. Əsirlikdən Nadya adlı Alman qadının (tibb bacısı) köməklili ilə qaça bildimişdir.

Döyüşlərdə bir neçə medalla təltif olunmuşdur.

MƏMMƏDNƏBİ ŞÜKÜR oğlu NƏCƏFOV

Məmmədnəbi Şükür oğlu Nəcəfov, 01.04.1922-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Quba şəhərində anadan olmuşdur. 1928 - 1935-ci illərdə Quba şəhər 7 illik məktəbində, 1938-1940-cı illərdə Bakı şəhərində "Kaspiy-Tanker" dənizçilik peşə məktəbində təhsil almışdır. 1940-1941-ci illərdə gəmidə mühərriki işləmişdir. Böyük Vətən Müharibəsi başlandıqdan sonra, 1942-ci ilin yanvar ayında Orduya çağırılmış və 1944-cü ilin aprel ayınadək Moskva şəhərinin müdafiəsində iştirak et-

mişdir. 1944-cü ilin may ayında Belorusiyanın Nevel şəhərinə 3-cü Belarus Cəbhəsinin tərkibindəki motoatıcı alaya göndərilmiş, əl pulemyotu atıcısı kimi, kiçik çavuş rütbəsində Polşa, Litva, Şərqi Prussiya cəbhələrində döyüşlərdə və Keniqzberqin alınmasında iştirak etmişdir. 1946-cı ilin sonunadək Litvada, 1947-1948-ci illərdə isə Şərqi Prussiyada Dövlət Sərhədlərinin mühafizəsində iştirak etmişdir.

Kenisberqin alınmasına görə medal və 2-ci dərəcəli Vətən Müharibəsi Ordeni daxil olmaqla, 15-dək müxtəlif orden və medallarla təltif edilmişdir. 1949-cu ildə Sovet Ordusundan tərxis olunaraq Azərbaycana qayıtmış və Quba rayonunun meyvə tingliyi sovxozunda əmək fəaliyyətinə başlamışdır. 1982-ci ildən təqaüddədir. General Həzi Aslanovun xatirəsinə həsr olunmuş 9 may tədbirlərində və Müdafiə Nazirləri ilə görüşlərdə dəfələrlə iştirak etmişdir. Üç oğlu, üç qızı, 13 nəvəsi, 21 nəticəsi vardır.

Sadəddin Məhi oğlu Rəsulov

Sadəddin Məhi oğlu Rəsulov 1923-cü ildə Qəbələ rayonunun Mıxlıqovaq kəndində anadan olmuşdur. Orta məktəbi bitirdikdən sonra Ağdaş texnikomuna daxil olmuş, Müharibəyə getməmişdən əvvəl bir il rus dili müəllimi kimi fəaliyyət göstərmişdir.

1941-1945-ci illərdə Rusiyanın Orlov vilayətinin Livni şəhərinə aparılmış və orada əsgərlərə təlim keçdikdən sonra müharibəyə göndərilmişdir. Latviya, Litva, Orlov, Kursk şəhərlərində olan hərbi əməliyyatlarda iştirak etmişdir. Müharibədə snayperçi olmuş və ayağından yaralanmışdır. Müharibə ilə bağlı çox xatirələri var. Ona ən pis təsir edən isə müharibənin çox ağır keçdiyindən, hər tərəfdə aclıq hökm sürdüyündən qardaşının müharibə zamanı aclıqdan öldüyüdür. Müharibədən qayıtdıqdan sonra öz pedaqoji fəaliyyətini davam etdirmişdir. Daha sonra isə öz kolleqası - ədəbiyyat fənnini tədris edən Rəsulova Güllü ilə ailə həyatı qurmuş və 5 övladları dünyaya gəlmişdir. May ayında 93 yaşını tamam olacaq. O, böyük heyəcanla may ayını və xüsusilə də Qələbə gününü gözle-

yir. Nəvələri onu çox sevirlər, onlardan biri ona ad günü üçün şeir yazıb:

*El qədrini öz canından əziz bilən,
Bayrağını vicdanından təmiz bilən,
Vətən torpağının qara bağrında,
Heç nə düşünmədən ölmək istəyən bir
veteran tanıyıram.*

*Zaman- zaman fikrə dalan,
Gözələrində müharibə həkk olunan,
Keçmişini fəxrətlə yada salan,
Babam kimi bir veteran tanıyıram.*

Barat Cahangir oğlu Orucov

Barat Cahangir oğlu Orucov 1991-ci ildə anadan olmuşdur. Fizuli rayonunun Gecəgözlü kəndindən 1993-cü ilin noyabr ayında Belarusun Bovrovski şəhərinə əsgər getmişdir. 1940-cı ilin yazında Moldovanın Çernavitsa şəhərinin azadlığında iştirak edib. Sonra Ukraynaya qayıdıb, orada bir xeyli qaldıqdan sonra Polşanın Stanislav şəhərinə göndərilib. Bir müddət sonra 1941-ci ilin iyul ayının 22-də Böyük Vətən müharibəsi başlayır, Müharibə dövrü Kiyev şəhərinin ərazisində olur. 1942-ci ildə əsir düşür. Hələm lagerində olub 1 ildən sonra 3-4 nəfərlə Polşaya qaçmağı bacarır və orada partizan dəstəsinə qoşulur. Bir müddət sonra isə Sovet ordusuna qo-

şulur və axıra qədər də əsgər olur. Müharibə bitdikdən sonra xidmətlərinə görə müxtəlif orden və medallarla təltif olunmuşdur. Hal-hazırda da İcra hakimiyyəti və Veteranlar Təşkilatının birlikdə keçirdikləri tədbirlərdə iştirak edir.

Ulduz Kəngərli Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı, əmək veteranı, texniki elmlər doktoru, professor, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərdi təqaüdçüsüdür.

Ulduz Kəngərli 1924-cü ildə İrəvan şəhərində anadan olmuş, ilk təhsilini Qərbi Azərbaycanın İrəvan şəhərində almışdır. 1941-ci ildə, Böyük Vətən müharibəsinin başladığı dövrdə, 17 yaşında 9-cu sinifi əla qiymətlərlə bitirmişdir. Daha sonra, hərbi komissarlığa müraciət edərək, onu Leningrad cəbhəsində vuruşan qardaşı Nurəddin Kəngərli-nskinin olduğu hərbi hissəyə göndərilməsini xahiş edir. Lakin 17 yaşında olduğu üçün geri qaytarılır və təhsilini davam etdirmək üçün onu, İrəvanda yeni yaradıl-

Ulduz Səttar oğlu Kəngərli

mış artilleriya məktəbinə göndərilir.

Orta səviyyəli artilleriya məktəbini bitirdikdən və 18 yaşda tamam olduqdan sonra, Tbilisidəki mühüm artilleriya zabitlik məktəblərini bitirərək artilleriya zabit kimi 3-cü Ukrayna cəbhəsində döyüşən, Baş Komandanlığın tabeçiliyindəki, 9-cu qırıcı artilleriya briqadasının tərkibində olan 1172-ci qvardiyaçı, Budapeşt adına alayda əvvəlcə vzvod komandiri, sonralar isə batareya komandirini əvəz edərək, zabit vəzifəsində xidmət etmişdir.

Bir sıra döyüşlərdə fəal iştirak etmiş, Macarıstanda, Balatonda, Sekeşvehervar şəhəri uğrunda döyüşlərdəki fəaliyyətinə görə

Qırmızı Ulduz ordeninə layiq görülmüş, bundan əlavə o, 2-ci dərəcəli Böyük Vətən müharibəsi ordeni və bütün Böyük Vətən müharibəsi yubiley medalları ilə də təltif edilmişdir.

1945-ci il mayın 1 -də, Böyük Vətən müharibəsinin qələbəsi münasibəti ilə, 1172-ci Qvardiyaçı Budapeşt alayının rəhbərliyi bir neçə zabitin, o cümlədən Ulduz Kəngərli də əla hərbi əməliyyatları, igidlik və döyüşdə cəsarətinə görə, alayın açıq döyüş bayrağı önündə foto şəklinin çəkilməsinə layiq görmüşdür və Ulduz Kəngərliyə də əla hərbi əməliyyatları, igidlik və döyüşdə cəsarətinə görə, alayın açıq döyüş bayrağı önündə foto şəklinin çəkilməsinə layiq görmüşdür və Ulduz Kəngərliyə də əla hərbi əməliyyatları, igidlik və döyüşdə cəsarətinə görə, alayın açıq döyüş bayrağı önündə foto şəklinin çəkilməsinə layiq görmüşdür.

Ulduz Kəngərli müharibədən

sonrakı dövrdə Azərbaycan Sənaye İnstitutunda və Umumittifaq Qiyabi Energetika İnstitutlarında ali təhsil almışdır. Gənc nəslin elmə biliyə yiyələnməsi üçün əlindən gələni əsirgəməmişdir.

Rəşid Məmədəli oğlu Şıxəliyev

Şıxəliyev Rəşid Məmədəli oğlu 14 iyun 1925-ci ildə Qubada dünyaya gəlmişdir. Orta məktəbi Qubada bitirib, Pedaqoji texnikuma, daha sonra isə, ADU-nun Tarix fakültəsinə qəbul olmuşdur. 1-ci kursu bitirib müharibəyə yollanmışdır. 1945-ci ilin yanvar ayında 2-ci Belorusiya cəbhəsinin tərkibində Kenisberq şəhərinin hücumla alınmasında, Pribaltikanın azad edilməsində və Almaniyanın şimalındakı Pomeraniyə vilayətindəki şəhərlərin azad edilməsində iştirak etmişdir. Müharibə dövründə aviamühəndis, serjant Rəşid qırıcı təyyarələrini 185 dəfə hava döyüşlərinə hazırlanmasında xidmət etmişdir.

Sonra, hava gəmisinin 1-ci dərəcəli şturmanı kimi Rusiyada, Ukraynada, Almaniya Demokratik Respublikasında, Gürcüstanda, Azərbay-

canda qulluq etmişdir. Almaniya aviasiya alayının paraşüt - desant xidmətinin reisi və həm də şturman vəzifəsini icra etmişdir. Sonra, Xüsusi təyinatlı aviasiya bölməsinin şturmanı olmuşdur. O, bu illər ərzində 5500 saat uçmuşdur, və 50 dəfə paraşütlə tullanmışdır. Daha sonra təyinatını Almaniya yadan Gürcüstan alır və burda da həmin vəzifədə qulluq edir. Sonra Azərbaycana təyin edilir və Sitalçayda təyyarəçilər hazırlayan mərkəzə təyyarəni idarə etmə və hərbi topoqrafiya fənnindən müəllim işləyir. O, Böyük Vətən müharibəsində xidmətlərinə görə "2-ci dərəcəli Vətən müharibəsi" ordeni və 25 medalla: "Döyüş xidmətlərinə görə", "Kenisberqin alınmasına görə", "Böyük Vətən müharibəsində iştirakına görə", "Rəşadətli əməyə görə", «Za boyeviyə zaslüqi»,

«Za Pobedu nad Qermaniye», "Vladıqafqaz hərbi şöhrət şəhəridir" və başqa medallarla təltif edilmişdir. O cümlədən, R. Şıxəliyev Belorusiyanın prezidentindən təşəkkür məktubu almışdır.

O, Azərbaycan gəncini həmişə zəfərlərlə görmək istəyir. Bu gün də nəvələrdən biri onun yoluna gedir, Milli Aviasiya Akademiyasını bitirib, avia mühəndis vəzifəsində çalışır.

Fatma Hüseyn qızı Səttarova

Fatma Səttarova Böyük Vətən müharibəsi dövründə tibb bacısı olaraq Azərbaycan oğulları ilə bərabər könlü surətdə cəbhəyə yollanmış igid qadınlarımızdandır.

Müharibə illərində müxtəlif hospitallarda xidmət etmiş, həmçinin Leningradın blokadasında və Moskva ətrafı döyüşlərdə iştirak etmişdir. Fatma Səttarova müharibə qurtarıqdan sonra Vətənə qayıdaraq ali təhsil almış və dövlət idarələrində müxtəlif vəzifələrdə çalışmışdır. Nərimanov rayonunun ictimai-mədəni həyatında böyük xidmətləri olan Fatma Səttarova müharibədə iştirakı və gənc nəslin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunmasında göstərdiyi xidmətlərə görə müxtəlif orden və medallarla təltif edilmişdir.

Fatma Səttarovanın müharibə xatirələrindən:

- 1941-ci ildə müharibə başlayanda hələ 20 yaşım tamam deyildi, yeni ailə qurmuşduq, beş ayın gəlini idim. Tibb texnikumunu bitirib kiçik leytenant rütbəsi almışdım. Yoldaşım Məmməd maşınqayırma zavodunun direktoru idi. Müəssisə sursat istehsalına başlamışdı - onlar da cəbhə üçün çalışırdılar. Anamın göz yaşlarına baxmayaraq (axı, onun yeganə övladı idim, atam repressiya qurbanı olduğundan məni özü böyütmüşdü) könüllü olaraq hərbi komissarlığa müraciət etdim. Bizi Qoşa qala qapısının yanından yola saldılar, mən olan qrupda daha 7 qız vardı. Leningrad cəbhəsinə düşdüm, blokada zamanı da orada idim. Cəbhədən cəbhəyə keçib Moskva ətrafında, Stalinqrad uğrunda gedən döyüşlərdə səhra hospitallarında tibb bacısı kimi xidmət göstərmişəm. İşim tək-cə bununla bitmirdi. Çox vaxt elə döyüş bitir-bitməz

irəli çıxıb yaralı və ölənləri daşıyırdıq. Heç bilmirəm, onlara necə gücüm çatırdı - cəmi 47 kiloqram çəkim vardı, zəif, uzun hörüklü qız idim. Qan içindəki o dəhşətli səhnələri görəndə döyüşçülərimiz üçün öz sağlamlığımdan belə keçməyə hazır idim. Dəfələrlə onlara qan da vermişdim.

Qələbəyə 3 ay qalmış ayağımdan yaralandım, məni geri göndərdilər. Az sonra Moskvada Ticarət İnstitutunda qiyabi təhsil aldım, quruculuq işlərində fəal iştirak etdim. Artıq 3 oğul, 1 qız anası idim. Ataları dünyasını tez dəyişdiyindən onları özüm böyütdüm, hamısı ali savad alıb cəmiyyətdə layiqli yer tutdular. İndi 11 nəvəm, bir o qədər də nəticəm var. Sənəmi 20-dən artıq orden, medal bəzəyir. Sonuncusunu mənə ötən ilin sentyabrında Sankt-Peterburqdan gələn nüfuzlu heyət təqdim etdi. Bu, "Leningradın müdafiəsi uğrunda" medalıdır. Əlbəttə, fədakarlığımın unudulmaması fərəhlidir. İndi də hər yerdə böyük hörmətlə qarşılanıram".

Fatma xanım deyir ki, musiqiyə, incəsənətə böyük marağı var. Muğam tədbirlərində gözəl səsə malik istedadlarımızı yaxından görmək, səslərini dinləməkdən zövq alır. Onların uğuru onu çox sevindirir. Bu yaşında ürəyində bir arzusu da var - tezliklə ölkəmizin ərazi bütövlüyünün təmin olunması.

Qara Əli oğlu Sarıyev

Qara Əli oğlu Sarıyev 1925-ci il iyul ayının 1-də Tovuz rayonunun Qərblil kəndində anadan olmuşdur. Böyük Vətən müharibəsi başlayanda Qara Sarıyev təhsilini yarımçıq qoyub Vətənin müdafiəsinə yollanmışdır.

Şimali Qafqazda 2-4-cü Ukrayna, 1-3-cü Belarus, Zabaykalye cəbhələrində 6-cı qvardiyaçı tank qoşunları ordusunda, 39-cu qvardiyaçı Qırmızı Ulduz ordenli minomyot (katyuşa) polkunda Korsun-Şevçenko-Yass-Kişinyov, Vyana-Balatona, Avropanın 20-dən artıq şəhər və yaşayış məntəqələrinin, Ukraynanın, Belorusiyanın, Rumıniyanın, Macarıstanın, Çexoslovakiyanın, Avstriyanın, o cümlədən Mauthausen faşist hərbi əsir ölüm düşərgəsinin azad olunmasında Dunay,

Dnestr, Prut çaylarında, daha sonra Zabaykalye cəbhəsində, susuz Monqolustan və Qobi səhralarını keçərək, sıldırım Böyük Xinqan dağına aşılıb, Çinin ərazisi olan Mancuriyanı Yaponiyanın Kvantun ordusundan azad edilməsi, Xinqan əməliyyatlarında iştirak etmişdir. Alman işğalçılarına və Yapon imperialistlərinə qarşı döyüşlərdə 40-dan artıq orden-medallarla və İ.V.Stalinin imzası ilə 18 dəfə Fəxri Fərmanlarla və Təşəkkürlərlə təltif edilmişdir. Rusiya Federasiyasının Müharibə Silahlı Qüvvələrinin Fəxri veteranı adı almışdır.

Müharibədən sonra 1945-ci ilin sentyabr ayından Monqolustan XR-nin Çaybolsan şəhərində hərbi xidmətini davam etdirmiş, sonra Vətənə qayıdıb, yarımçıq qalmış 10-cu sinfi gümüş medalla bitirmişdir. 1955-ci ildə Baytarlıq Akademiyasını müvəffəqiyyətlə bitirərək, Azərbaycana göndərilmiş və Astara rayonunda MTS-in baş baytar həkimi, daha sonra Astara rayonunun baş baytar həkimi vəzifələrində işləmişdir.

Hal-hazırda da Qara müəllim ölkədə və onun hüdudlarında təşkil olunan tədbirlərdə də elmi məruzələrlə iştirak edir. Ailəlidir, iki övladı var.

Bəkir Xanlar oğlu Məmmədov

Bəkir Xanlar oğlu Məmmədov, 1920-ci ildə Ağdaş rayonunun Körpükənd kəndində ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. 1936-1937-ci dərəcə ilində Göyçay Pedaqoji Texnikomuna daxil olmuş, 1939-1940-cı ildə texnikomu bitirdikdən sonra Zərdab rayonunun Körpükənd kəndinə ibtidai sinif müəllimi kimi göndərilmişdir. 1941-ci ildə növbəti çağırışa əsasən hərbi xidmətə getmiş, 1941-1945-ci illər ərzində müxtəlif döyüş zonalarında iştirak etmişdir.

Birinci döyüşə Belarus Respublikasının Qomel şəhərinə düşmüş, 1946-cı ildə əsgərlikdən azad olub evinə qayıtmışdır.

Böyük Vətən müharibəsi illərində aşağıdakı orden və medallarla təltif olunmuşdur: "Oteçestvennaya voyna", "Za otvaqu", "Za boyeviyə zasluxi", 20- 25- 30- 40-50-55- 60-70-ci illər "Böyük vətən müharibəsi qələbəsi", "Berlin uğrunda qələbə", "Stalinqrada uğrunda qələbə", "Belarusiya uğrunda qələbə", "Qvardiya medalları".

Müharibədən qayıtdıqdan sonra 1946-1947-ci illərdə onu Zərdab rayonunun 10 illik məktəbində müəllim kimi çalışmışdır.

1955-ci ildə Bakı şəhərinə köçmüş, Yaşıllaşdırma idarəsində fəaliyyət göstərmişdir. Təqaüdə çıxandan sonra veteranlar Şurasına yazılıb. Bu təşkilatda ali və orta məktəblərdə vətənpərvərlik mözusunda keçirilən tədbirlərdə fəal

iştirak edir. Avroasiya cəmiyyətinin xətti ilə Rusiyanın bezi şəhərlərində keçirilən konfranslarda iştirak edir. Onlardan Krasnodar vilayətinin Vladıqafqaz və Besslan şəhərlərində, Volqaqradda (Stalinqrada) keçirilən konfranslarda iştirak etmiş və burada "Vətən Anası" heykəlinin yanında Həzi Aslanovun məzarını ziyarət etmişdir.

Respublika Veteranlar Təşkilatının təşəkkür və fəxri fərmanları

ilə, Yasamal rayon icra hakimiyyətinin təşəkkür və fəxri fərmanları və Yasamal rayon Veteranlar təşkilatının sədri tərəfindən təşəkkür və fəxri fərmanlarla təltif olunmuşdur. 1944-cü ildə Belarusiyanın azad olunmasına görə Belarusiya Prezidenti A.Lukaşenko cənabları tərəfindən təşəkkümamə və medalla təltif olunmuşdur. Böyük Vətən Müharibəsinin II qrup əlilidir. Ailəlidir, üç övladı var.

Adil Həmzət oğlu Heydərov

Adil Həmzət oğlu Heydərov 1924-cü ildə Zaqatala quberniyasının Suvagil dağ kəndində anadan olmuşdur. 1941-ci ildə kənd 8 illik məktəbini bitirərək həmin ilin sentyabr ayında Zaqatala Pedaqoji məktəbinin II kursuna daxil olur, III kursda oxuyarkən könüllü olaraq 1942-ci ilin noyabr ayında ordu sıralarına gedir.

Hərbi xidmətə Azərbaycanın Ağstafa şəhərində başlayır. Bir neçə gündən sonra Tovuz şəhərində təşkil olunmuş, komandirləri hazırlayan ay yarımliq kursa göndərilir. Kursu radioteleqrafçı ixtisası üzrə bitirərək Ağstafa şəhərində təzə təşkil olunan 44- cü minaatan briqadasının 158-ci alayında çavuş rütbəsində bölmə komandiri təyin olunmuşdur. Müharibənin I qrup əlilidir.

2010-cu ildə "Slavuta" markalı minik maşını ilə təmin edilmişdir. Döyüş xidmətlərinə görə: 1-ci dərəcəli Vətən müharibəsi ordeni, "İgidliyə görə", "Kenisberqin alınmasına görə", "Almaniya üzərindəki qələbəyə görə", Qələbənin 20, 30, 40, 50, 60 illiyi, Sovet Silahlı Qüvvələrinin 50, 60, 70, illiyi, əməkdə fərqlənməyə görə və s. medallarla təltif olunmuşdur.

1954-cü ildə Adil müəllim öz xahişi ilə partiya işindən azad olunaraq müəllimlik fəaliyyətinə qayıdır, 1964-cü ildə qiyabi olaraq M.F.Axundov adına institutu bitirib diplom almışdır. Sonra 1971-1981-ci illərdə maarif şöbəsində metodist işləyir. Metodiki jurnallar-

da, qəzetlərdə məqalələrlə çıxış etmişdir.

1966-cı ildə pedaqoji fəaliyyəti "Əməkdə fərqlənməyə görə" və "Əmək Veterani" kimi medallarla qiymətləndirilib. Bundan başqa Maarif Nazirliyinin "Fəxri Fərmanı", Respublika hərbi komissarlığının yazılı təşəkkürləri ilə təltif olunmuşdur. 1967-1970-ci illərdə Yeni Suvagil 1 sayılı orta məktəbin direktoru təyin edilmişdir. Adil müəllim 1971-ci ildən gənclərin hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsi ilə məşğuldur. Hərbi idman oyunlarında onun şagirdləri qabaqcıl yerləri tutur, məktəbin şərəfini qaldırırlar. İctimai işlərdə Adil müəllim həvəslə işləyir. Rayonda veteranlar şurasının sədr müavini, kənd Müharibə və Əmək Veteranları Komitəsinin sədridir.

Adil müəllim ailəlidir, 9 övlad atasıdır. Onun 20 nəvəsi və 9 nəti-cəsi vardır.

Damət Məcid oğlu Nəbiyev, 15 oktyabr 1925-ci ildə Yevlax rayonu, Varvara kəndində anadan olmuşdur. 1942-ci ildə orta məktəbi bitirmiş, 1943-cü ilin fevral ayının 15-də Sovet Ordu sıralarına çağırılmışdır. 1943-cü ilin sentyabr ayından Gürcüstan Respublikasının Qambori qəsəbəsində 49-cu Aviasiya məktəbinə daxil olmuşdur. 1944-cü il avqust ayında məktəbin hava- atıcı qrupunu bitirdikdən sonra döyüş cəbhələrinə göndərilmişdir. 1-ci Belorusiya cəbhəsi, 221-ci bombard-

Damət Məcid oğlu Nəbiyev

mançı Aviasiya diviziyası, 8-ci qvardiya bombardmançı Aviasiya polkunun tərkibində Varşava, Lodz, Krakov, Poznan şəhərlərinin azad olmasında aktiv iştirak etmişdir. Son döyüş uçuşu 2 may 1945-ci ildə Berlin şəhərinə olub. Müharibə qurtarıqdan sonra Almaniyanın Falkenberq şəhərində qalmış, 1946-cı ilin yayında SSSRİ Ali Baş Komandanın əmri ilə Ukraynanın Zaporoj şəhərinə, ordan 1950-ci ildə Bakı hava hücumunda Müdafiə okruquna göndərilmişdir.

1973-cü ildə Gəncə şəhərində Radio-texnika polkunun komandir müavini vəzifəsində ordudan təqaüdə çıxmışdır. Hərbi rütbəce mayorudur.

Ordu sıralarında qulluq etdiyi dövrlərdə ikinci dərəcəli Vətən müharibəsi ordeni, Varşava şəhərinin azad olunması, Berlin Şəhərinin alınması, Almaniya üzərində qələbə medalı, Qələbənin 10-, 20-, 30-, 40-, 50-, 70- illiyi və s. Medallarla təltif olunmuşdur. Ordudan tərxis olduqdan sonra Gəncə şəhərində Musiqi texnikumunda hərbi hazırlıq müəllimi vəzifəsində işləmiş, 2002-ci ildən Bakı şəhərinə köçmüşdür.

Mirzəxan Həsən oğlu Hüseynov 1926-cı il may ayının 20-də Kürdəmir rayonunun Kür sahilində yerləşən Çarlı kəndində anadan olmuşdur.

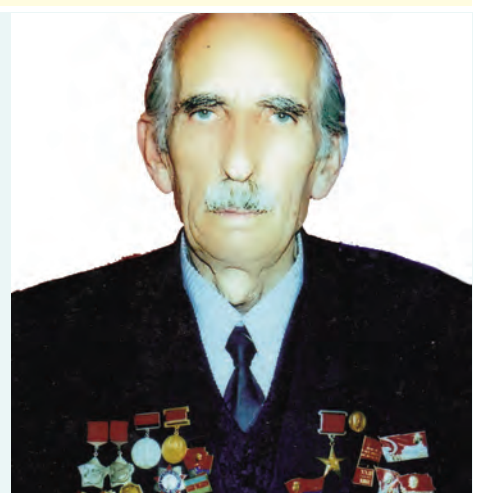
Ömər Ağa Cahangir oğlu Ağayev

Ağayev Ömər Ağa Cahangir oğlu yanvar 1928-ci ildə Şamaxı rayonunun Bəytər kəndində anadan olmuş, Böyük Vətən müharibəsi illərində, 1943-45-ci illərdə kolxozda işləmişdir. 1946-cı ildə Şamaxı rayonunda Sabir adına pedaqoji məktəbə daxil olmuşdur. 1946-cı ildən 1950-ci ilin mayına kimi sinif müəllimi, kitabxana müdiri işləmişdir. 1950-ci ildən 1952-c ilə qədər ordu sıralarında Kalininqrada vilayəti Çernikovski şəhərində qulluq edib, əsgərlikdən qayıtdıqdan sonra 1952-ci ilin aprelindən 1989-cu ilə kimi Bakı elektrik maşınqayırma zavodunun, indiki Nəsrulla Nəsrullayev adına zavodda işləmişdir.

Ömər Ağayev 5 oktyabr, 1966-cı ildə Lenin ordeni ilə, 20 aprel 1971-ci ildə Oktyabr ordeni ilə, 3 yanvar 1974-cü il Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, 2-ci dərəcəli Lenin ordeni ilə, 27 aprel 1976-cı il Respublika dövlət mükafatı, 25 noyabr 1980-ci il Ali Sovet tərifnaməsi, 22-25-26-cı qurultaylarda Azərbaycan Kommunist partiyası qurultay nümayəndəsi, həmin qurultaylarda Azərbaycan Mər-

Mirzəxan Həsən oğlu Hüseynov

dur. Orta təhsilini Şamaxı şəhərində almışdır. Müharibə başlananda minlərlə igid Azərbaycan oğlu kimi könüllü cəbhəyə yollanmış, topçu kimi müharibəyə qatılmışdır. Bir neçə dəfə yaralanmış, yenidən cəbhəyə qayıdaraq igidliklə döyüşmüşdür. Faşistlərin texnika və canlı qüvvəsini topla məhv etmiş, Qara dəniz sahillərinin, "Kiçik Torpağın" faşistlərdən təmizlənməsində xidmətləri olmuşdur. Müharibədən I və II dərəcəli igidliyinə görə eləcə də digər orden və medallarla geri dönmüşdür. Müharibədən qayıtdıqdan sonra təhsil sahəsində məsul vəzifələrdə çalışmışdır.

kəzi Komitəsinin üzvü, 1956-cı ildə Nərimanov rayon sovet deputatı, 1980-ci ildə 10,17.18 Bakı şəhər Soveti deputatı, 15 yanvar 1958-ci ildən 6 noyabr 1970-ci ilə kimi Həmkarlar ittifaqının respublika və zavod üzrə nümayəndəsi, 1977-ci ildə SSRİ Ali məhkəməsinə xalq iclasçısı, 1977-ci ildən 1989-cu ilə kimi SSRİ Ali məhkəməsi xalq iclasçısı, 2002-ci ilin iyun ayından Prezident təqaüdcüsüdür. Hal-hazırda Səbail rayon Veteranlar Təşkilatının sədridir.

Səməd Mehdi oğlu Mehdiyev

Mehdiyev Mehdi Səməd oğlu 15 sentyabr 1924- cü ildə Ağstafa rayonu Qıraq Kəsəmən kəndində anadan olmuşdur. İbtidai məktəbi bitirdikdən sonra 1936-cı ildə Qazax müəllimlər texnikomuna qəbul edilmiş, 1957-ci ildən 1975-ci ilə qədər Daxili İşlər Nazirliyində Məsul vəzifələrdə işləmişdir. Böyük Vətən Müharibəsi iştirakçısıdır. 93 yaşı var və özünü çox gümrah hiss edir. 40 ədəd orden və medal 20 ədəd təltif olunmuş, fəxri fərmanlar almışdır: "Böyük vətən müharibəsinin iştirakçısı", "İkinci dərəcəli müharibə əlili", "Vətən mükafatçı laureatı", "İti qələm Respublika

ədəbi birliyinin Vətəndaş fəxri diplomu". Prezident təqaüdcüsü, istefada olan polis polkovnik-leytenantıdır.

Mən 1922-ci ildə Ağdam rayonunda anadan olmuşam. Doğulduğum gün və ay qeyd edilmədiyindən doğum şəhadət vəsiqəmdə o vaxtın qanuna əsasən yazılmışdı: Abbasov Yavər Mahmud oğlu 1922-ci ilin ikinci yarısında anadan olub. Demək doğum günüm məlum deyil. Yeddinci sinfi bitirdikdən sonra başqa şagirdlər kimi imtahansız olaraq Ağdam Pedaqoji Texnikomuna daxil olmuşam və 1938-ci ildə təhsilimi bitirmişəm. Fizika - Riyaziyyat fənlərini yaxşı oxuduğuma görə mənə Tam olmayan orta məktəbdə bu fənlərdən dərs demək icazəsi verilmişdi. Beləliklə 1941-ci ilin sonuna qədər Ağdam rayonunun Mərzili Tam olmayan orta məktəbində Fizika - Riyaziyyat müəllimi və dərs hissə müdiri vəzifəsində işləmişəm. Ordu sırasına çağırıldığıma görə tutduğum vəzifədən azad edilib, 1942-ci ilin 26 yanvarında Ağdamdan olan çağırışçılarla birlikdə Biləcəri ordu düşərgəsinə gətirilmişəm. Azərbaycanın ordusu sıralarına çağırılanları fevral ayında həmin düşərgədən yük qatarı ilə xidmət yerinə yola saldılar. 18 gündən sonra qatar Moskva şəhərinə çatdı. Məlum oldu ki, biz Moskvadakı hərbi zavod və obyektləri mühafizə edən ordu sırasına daxil edilmişik. Biz Moskvada xidmət yerinə metro ilə apardılar. Marafli o idi ki, biz metroya dəstə ilə daxil olanda moskvalılar bizi xarici görkəmə görə hərbi əsir hesab edirdilər. Əlbəttə günlərlə yolda dayanıb şərait olmadan 18 gün yük qatarında yol getməyimiz buna səbəb olmuşdu. Bütün səfər zamanı bizə yalnız bir dəfə Stalinqradda ordu yeməxanasında isti xörək verdilər. Qalan günlər həтта quru yemək də olmurdu. Xidmət yerində çimib yuyunduqdan sonra

bizə hərbi paltar verdilər. O da marafli idi ki, bizim öz paltarlarımızı yuyub dezinfeksiya edib təmizləyib ev ünvanına göndərmişdilər.

İyul ayına qədər Moskvada hərbi hissədə xidmətdə olmuşam. Gündüzlər əsasən təlim keçirdilər, keşikdə olurduq. Adətən keşik dörd saat müddətində çəkilir. Ancaq hava çox şaxtalı olduqda biz iki saat keşikdə dururduq. Həmin ilin iyun-iyul aylarında döyüşdən çıxmış 10-cu atıcı diviziyaya Moskva yaxınlığında tamamlama işi aparırdı. Bizim hərbi hissədən də ora əsgərlər göndərilirdi.

Qoca əsgərin ömür xatirələrindən

Mənim iki uşaqlıq dostumu da ora göndərdilər. Onda mən özümü tamam tənha hiss edib Komandirdən dönə-dönə xahiş edirdim ki, mənə də ora göndərsin. Yaxşı xidmətimə görə Komandirin məndən xoşu gəlirdi. O, mənə dedi: "Dəli olmusan? Onlar cəbhəyə döyüşə gedəcəklər". Sən burada sakit qalmaq istəmirsən. Ancaq mən hər gün xahiş edib yalvarırdım. O da razılıq mənə də ora göndərdi. Dostlarımla görüşdüm. Onlar topçu alayına düşmüşdülər, mən isə diviziya tərkibində olan xüsusi pulum-

yot alayına düşmüşdüm. Yenə də dostlarımdan ayrılırdım. Silahımız dəzgahçı pulemyot idi. Mən atıcı, bir nəfər gürcüstanlı Arşba adlı oğlan köməkçim idi. Diviziya tamamlanır, təlimlər keçirilirdi. Nəhayət oktyabr ayında cəbhəyə göndərildik. İlk döyüş Belarusiyada Smolenski istiqamətində bir kəndin azad edilməsi ilə başladı. Saatlarla davam edən gərgin döyüş uğurla başa çatdı, kənd azad edildi. Ancaq itkilərimiz də çox oldu. Bu döyüşdən sonra mənə yefreytor rütbəsi verildi.

Diviziya müdafiə mövqeyinə keçdi və yerli əhə-

miyyətli əməliyyatlar aparılırdı. Başqa kəndin azad edilməsində gedən ikinci döyüşdə bəxtimiz gətirmədi. Böyük itki ilə geri çəkilməli olduq. Yaxınlıqda partlayan mina qəlpəsi pulumyotu yararsız hala saldı. Özüm yüngül yaralandım, sahə qospitalına göndərilirdim. Təxminən bir aydan çox müalicədən sonra hissəyə qaytarıldım. Məni rota daxilində olan kəşfiyyatçılar bölməsinə daxil etdilər. Xeyli vaxt hücum əməliyyatı olmadığından hissə müdafiədə dayanıb kəşfiyyatlar aparıb qarşı tərəfi öyrənməyə çalışırdı.

Bunun üçün dəfələrlə əməliyyat aparsaq da faydası olmurdu.

Artıq 1943-cü ilin yayı keçirdi. Xidmətim davam edirdi. Gecə kəşfiyyatının birində yoldaşımızın biri yaralanaraq səngərlər arasında düşüb qalmışdı. Komandir onu gətirməyi mənə əmr etdi. Yay gecəsi qısa olur. Hava işıqlaşdı. Yaralı taxıl zəmisində düşmüşdü, inildəyirdi. Yer təpəlik idi. Düşmənin atdığı güllələr taxılın sün-

oturdum, daha dura bilmədim. Bununla da bir il doqquz aylıq xidmətim bitdi. Adi bir kənd evində təşkil edilmiş sahə hospitalında ilk yardım, cərrahiyyə əməliyyatı aparıldı. Qolumun qırılmış damarları tikildi, sümük qırıntıları təmizləndi. Çıraq işığında, imkansız şəraitdə belə təmiz, mükəmməl əməliyyat aparılırdı.

Artıq 1943-cü ilin yayı keçirdi. Xidmətim davam edirdi. Gecə kəşfiyyatının birində yoldaşımızın biri yaralanaraq səngərlər arasında düşüb qalmışdı. Komandir onu gətirməyi mənə əmr etdi. Yay gecəsi qısa olur. Hava işıqlaşdı. Yaralı taxıl zəmisində düşmüşdü, inildəyirdi. Yer təpəlik idi. Düşmənin atdığı güllələr taxılın sün-

kimsəsiz sahə çökək, xırda ağaclıqdan ibarət idi və minalanmışdı. Düşmənin əsgərinin əsir düşdüyündən xəbər tutdu, güclü, sürətli mina atəşinə başladı. Sahə minalandıqdan tez qaçıb xilas olmaq çətin idi. Geri qayıdan dəstəməizin yanında bir minaya partladı.

Bir neçə əsgər və mən ağır yaralandıq. Ölənlər oldu. Mən hər iki ayağımdan, sol qolumdan, sümüyün zədələndiyi sınıması ilə ağır yaralandım. İsti-isti ağrı hiss etmədən yaxındakı səngərə düşdüm,

oturdum, daha dura bilmədim. Bununla da bir il doqquz aylıq xidmətim bitdi. Adi bir kənd evində təşkil edilmiş sahə hospitalında ilk yardım, cərrahiyyə əməliyyatı aparıldı. Qolumun qırılmış damarları tikildi, sümük qırıntıları təmizləndi. Çıraq işığında, imkansız şəraitdə belə təmiz, mükəmməl əməliyyat aparılırdı.

kimlərə mən ömür boyu minnətdar və borclu olmuşam. Bir neçə gündən sonra bizi cəbhədən də uzaq müvəqqəti hospital-lara göndərdilər. Yaralıların hospital-lara paylaşıldığına görə bütün cəbhədən gələn yaralılar olduğundan yaralıların sayı çox idi, böyük növbə yaranmışdı. Mən də xərekdə xeyli vaxt həyətə qalmışdım, əziyyət çəkirdim. Bir də gördüm bir nəfər "Abbasov, Abbasov" - deyə-deyə mənə tərəf qaçır. Bu mənim pulemyot köməkçim Arşba idi. O, yaralıları daşıyırdı. Məni tez növbədən kənar cərrahiyyə otağına gətirdi. Yaralarım təmizləndi və yenidən sarılandan sonra mənə qatara yerləşdirib yenə Moskvaya hospitala göndərdilər. Müalicə olunmalı hər iki ayağıma və sol qoluma gips qoydular. Dörd ay müalicə

olundum. Ayaqlarımdakı yaralar sağaldı. Qolumun yarası tam sağalmadığından həkim komissiyası mənə altı ay müddətində

üçüncü qrup əlillik verdi və hospitaldan buraxdılar.

1944-cü ilin yanvar ayının yenə iyirmi altısında, düz iki ildən sonra evə - Ağdama gəldim. Vaxt keçdi, yeni həkim komissiyası mənə hərbi xidmətə yararsız hesab etdi.

1944-cü ildə Ağdamda yeni açılmış ikiillik müəllimlər institunun fizika - riyaziyyat fakültəsinə daxil olub, 1946-cı ildə Stalin təqaüdü ilə institutu bitirdim və həmin ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinə daxil oldum. 1951-ci ildə universiteti fizik ixtisası üzrə bitirdim. Təyinatımı Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Fizika İnstitutuna verdilər və kiçik elmi işçi vəzifəsində işə başladım. 1963-cü ildə Fizika - Riyaziyyat elmi üzrə namizədlik dissertasiyasını müdafiə etdim, baş elmi işçi vəzifəsinə keçdim. 1968-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutuna baş müəllim vəzifəsinə təyinat aldım. Sonra dosent vəzifəsində işlədim.

Elmi və pedaqoji fəaliyyətim müddətində səksəndən çox elmi məqalə yazmışam. Bunlardan biri biologiya fakültəsi üçün nəzərdə tutulub. Akademik İmanov Lətif Muxtar oğlunun səksən illiyinə əhəmiyyətli xatirə kitabı yazmışam. 1936-cı ildən 2013-cü ilin on yanvarına qədər keçən ömrümün yetmiş altı ili təhsil, hərbi döyüşlər, elmi, pedaqoji fəaliyyətdə keçib.

Çox sayda fəxri fərmanlar olub, əmək veteranı adı verilib, Birinci dərəcəli vətən müharibəsi ordeni, qələbəyə və fədakar əməyə görə medallar, Belarusiyanın azad edilməsinin 70 illiyi medalı (təltif olunduğum igidliyə görə medalı isə yaralandığımdan üçün ala bilməmişəm). 94 yaşındayam. Üç övladım, altı nəvəm, iki nəticəm var. Məşəd ziyarətində olmuşam.

Abbasov Yavər

Lək kəndindən olan 20 yaşlı Xudu Allahverdiyev 1939-cu ilin martında hərbi xidmətə çağrılarda heç xəyalına da gətirmirdi ki, onun ordu həyatı 7 ilə kimi uzanacaq və o, Lvovdan başlanan döyüş yolunu uzaq Avstriyada başa vuraçaqdır.

Xudu Allahverdiyevin döyüşü diviziya Kiyev istiqamətində müdafiə mövqeləri tutmuşdu. Mühəribənin ilk il-

uğrunda döyüşlər ona düşmənlə "onun öz dilində danışmaq" bacarığı öyrətdi. Sevastopolun müdafiəsində əlbəyaxa döyüş məqamında ağır yaralanaraq hospitala düşüb və müalicəsi tam başa çatmamış təkidlə cəbhəyə getmək arzusunda olduğunu bildirib.

Gecə atəş altında Dnepr çayını keçərək Kiyev uğrunda döyüşlərdə iştirak etməsi və Stalinqradın müdafiəsində fərqləndiyinə görə "İgidliyə görə" medalı ilə təltif edilməsi

yü xidmətlərim bilavasitə onun öii ilə namərdcəsinə örtbasdır edilir. Sonralar batalyon komandiri yüksək çinli erməni zabitinin bu yaramazlığından danışanda məndən xahiş etdi ki, bu məsələni heç vaxt açıbağartmayım və bizim aramızda həmişə sırr kimi qalsın. Üstündən illər keçəndən sonra ilk dəfədir ki, müharibədə gördüyüm erməni şərəfsizliyi haqqında sizə danışmağı lazım bildim.

Ötən müharibənin qəhrə-

El ağsaqqalı deyir ki,...

Dağın ucalığı qarından, bağın ucalığı barından, Vətənin ucalığı oğullarından bilinər. O, oğullarından bilinər ki, adı çəkiləndə Dədə Qorqud böyüklüyü yada düşər, qeyrətində Qazan xan, Qaraca çoban cəsarəti toxumlayar, cücərər, qol-budaq atar, göz önündə Nəsimi dözümlü canlanar, o adı eşidən insanlar Füzuli müdrüklüyünə bürünər və Koroğlu nərəsilə döyüşə atılar və nəhayət, ətrafında yüzlərlə milli qəhrəmanın ruhu "Vətən sağ olsun"- deyərək əbədiyata qovuşmaları ilə fəxr edər. Belələrinəndən biri Şəki şəhərinin Oxud kəndində yaşayır.

El ağsaqqalı kimi şərəfli bir adı daşıyan Bəliyar Məmmədov Böyük Vətən Müharibəsi başlayanda Şəki Pədoqoji texnikumunu yenidən bitirmişdi. Onun qəlbində müəllim olmaq, gənc nəslin günün tələbi səviyyəsində yetişməsi üçün səmərəli fəaliyyət göstərmək, ali təhvil almaq və bu kimi bəşəri arzular yuvalamışdı. Lakin müharibə bu arzuları gələcəyin ağuşuna atdı. O, könüllü olaraq müharibəyə getdi və 1941-ci ildən 1946 -cı ilədək Kruski, Mazdok və Moskva ətrafındakı döyüşlərdə qəhrəmanlıqla vuruşdu.

Təsədüfü deyil ki, onun sinəsini "Birinci dərəcəli Qələbə", "1941-1945-Suvorov" ordenləri, "Jukov," "İgidliyə görə," "Döyüş şücaətinə görə" və sair onlarla medallar bəzəyir. Onların hər biri Bəliyar Məmmədovun keçdiyi çətin, lakin çətin olduğu qədər də şərəfli, unudulmaz həyat yolunun mayaqlarıdır. Bəliyar müəllim o günləri həmişə iftixar hissilə xatırlayır. Şəkiddə olan ali və orta ixtisas ocaqlarında, eləcə də tam orta məktəblərdə, həmçinin hərbi hissələrdə keçirilən tədbirlərdə Bəliyar Məmmədov döyüş xatirələrindən ətraflı danışır, söhbətinin ideya və məqsədini gənclərin Vətənə məhəbbət, düşməne nifrət ruhunda tərbiyyələnməsinə yönəldir. Danışanda orden və medallar bəzəyən sinəsini irəli verir, başını vüqar hissilə ucaldır, gözlərini naməlum bir nöqtəyə zilləyir. Belə məqamlarda Bəliyar müəllim tamamilə dəyişilir, o, sanki, gözlərini zillədiyi nöqtədə keçmişinin düşmənlə üz-üzə vuruşan anlarını yenidən yaşayır. Mərkəzi cəbhədə irəliləyir, Moskva ətrafı döyüşləri xatırlayır, Kurski, Oryol mühasirəsindəki qələbənin doğurduğu sevinc hissini duyur, 211-ci Suvorov, Qırmızı Bayraqlı Atıcı Diviziyası tərkibində döyüşərkən düşmənin təlaş içərisində geri çəkilməsinin şahidi olur, ən unudulmaz günü-birinci qələbə bayramını Çexoslovakiyanın Praqa şəhərində keçirdiyini yada salır. O günlərdən söz düşəndə Bəliyar müəllim deyir ki, qələbə, onun həyatımızda yaratdığı sevinc və fərəh hissi əvəzənilməzdir. Budur, biz bu hissi bu günlərdə- Aprel ayının əvvəllərində Qarabağ uğrunda gedən döyüşlərdə qazandığımız uğurlarla yenidən yaşadıq və şübhəsiz ki, Lalə tərpedə və bir çox azad edilmiş kəndlərimizdə dalğalanan bayrağımız Şuşada, Laçında, Xankəndində dalğalananda qələbənin bəxş etdiyi səadətin zirvəsində daha böyük fərəh hissilə yaşayacağıq.

Bəliyar Məmmədov arzuları uğrunda yorulmadan mübarizə aparən şəxsiyyətdir. O, gəncliyinin ən qiymətli çağlarını Böyük Vətən müharibəsinin qanlı-qədəli illərində düşmənlə üz-üzə döyüşlərdə küçürməsinə, dəfələrlə yaralanmasına baxmayaraq ordudan tərxis olunub doğma kəndinə qayıdan kimi əmək fəaliyyətinə başladı. Oxud kənd orta məktəbində biologiya fənnini tədris etdi, qiymətli yolla təhsilini artırdı, ali təhsil aldı...Bəliyar Məmmədov hazırda təqaüddədir. Lakin, vaxtını bir an belə səmərəsiz keçirmir. Şəhərimizdə keçirilən müxtəlif tədbirlərdə fəallıqla iştirak edir. Gənclərlə görüşlərdə xüsusi coşğunluqla qələbənin əldə edilməsi uğrunda döyüşlərdə şəhidlik zirvəsinə yüksəlmiş igidlərimizdən söz açıb deyir ki, Şəhidlər ölmürlər, ölümü öldürüb əbədiyaşar olurlar.

**Şahid Məmmədkərimov,
Şəki Şəhər Veteranlar
Təşkilatının sədr müavini**

Onlar döyüşə atılarda ən əvvəl Azərbaycan haqqında düşüncüydülər...

lərində düşmən özünün hərbi texniki üstünlüyü və Avropada qazandığı döyüş təcrübəsi sayəsində strateji təşəbbüsü ələ alaraq ölkənin içərilərinə doğru sürətlə irəliləyirdi. Ciddi müqavimət göstərilməsinə baxmayaraq Kiyev istiqamətində düşmənin zərbə qüvvələrinin qarşısını almaq gətdikcə çətinləşirdi. Döyüşlərin gedişində onun vuruşduğu diviziya hərbi texnika və canlı qüvvə sarıdan xeyli itki verərək geri çəkilməyə məcbur olmuşdu. Xudu kişi xatirələrin ağrısını sanki yenidən yaşayırmış kimi düşmənlə qeyri-bərabər döyüş səhnələrini xəyalında canlandırmağa çalışırdı. Sevaş çayı üzərində qurduqları körpünün düşmən aviasiyasının hücumu nəticəsində bir anın içində tar-mar olduğunu, həmin bombardman zamanı neçə-neçə döyüş dostunu itirdiyini ürək ağrısı ilə xatırladı.

Stalinqrad, Kiyev, Sevastopol, Krım uğrunda gedən ölüm-dirim mübarizəsi Xudunu bir döyüşçü kimi daha da mətinləşdirdi, yaranmış şəraitə uyğun olaraq gah mina-axtaran, gah topçu, gah da pulemyotçu kimi döyüş tapşırıqlarını yerinə yetirdi. Stalinqrad ətrafında gedən ağır döyüşlərdə Xudu əsl igidlik nümunəsi göstərərək öldürülmüş topçuların əvəzinə təkbəşinə topun lüləsini düşmən tanklarına qarşı çevirib atəş açmağa başladı.

Və yaxud Melitopol stansiyasında möhkəmləndirilmiş düşmən istehkamlarından atəş açan snayperlərin zərərsizləşdirilməsində və strateji əhəmiyyətli bu məntəqənin alınmasında Xudu Allahverdiyevin şücaəti Ali Baş Komandanın təşəkkür məktubu ilə mükafatlandı. 6 dəfə belə təşəkkür məktubu alan bu cəsur döyüşçü batalyonda ən çətin tapşırıqların ən yaxşı icraçısı kimi tanınırdı. Xudu elə bir döyüş təcrübəsi qazanmışdı ki, ən çixılmaz vəziyyətlərdən də xilas yolunu tapa bilir, hətta düşmənin hansı nöqtədən atəş açacağını duyaraq snayper gülləsindən də yayınmağı bacarırdı. Bir dəfə düşmən snayperçisi hədəfə aldığı əsgərə atəş açmağa macal tapmamış o, sərast atəşlə snayperçini öz qurbanına çevirdi.

Belə döyüş epizodları Xudu Allahverdiyevin həyatında çox olub. Stalinqrad, Sevastopol

onun cəbhə həyatının ən unudulmaz səhifələridir. Bu gün Ukraynada baş verən hadisələrə biganə qala bilməyən müharibə veteranı deyir ki, vaxtı ilə bu torpağa sovet əsgərlərinin, eləcə də Azərbaycan oğullarının qanı tökülüb. Kiyev və hücum ərəfəsində müraciətlə dediyi bu sözlər indiyə kimi yaddaşından silinməyib:

Əsgər və zabitlərin, nəyin nəminə vuruşduğunuzuz sizə xatırlamaq istəyirəm. İşğal dövründə faşistlər Ukraynanın 714 şəhərini, 28 mindən çox kəndini, minlərlə sənaye müəssisəsini xarabazara çevirmişlər. Burada hitlerçilər 5 milyondan çox adamı öldürmüş, iki milyondan çox adamı isə faşist əsarətinə aparmışlar."

Bunları eşidən hər bir əsgərin qəzəb və hidətdən qanı coşur, intiqam hissi ilə alışıb yanırıdıq. Vətəndən uzaqlarda döyüşərkən biz yenə də Azərbaycan haqqında düşüncü və burada gördüyümüz dəhşətlərin bizim torpağımızda təkrar olunmaması üçün qanımızdan-canımızdan keçirdik.

Sonralar Xudu Allahverdiyevin və onun döyüş dostlarının qələbəyə aparən yolu Avropa ölkələrindən keçdi. Polşa, Macarıstan, Rumıniya onun cəbhə yollarının keçdiyi ölkələrin tam olmayan siyahısıdır. "Budapeştin alınmasına görə" medalını Avropanın faşizm taunundan xilasının simvolu olaraq əziz bir xatirə kimi qoruyub saxlayır. Müharibə veteranının ən çox qürur duyduğu "II dərəcəli Şöhrət ordeni" onun döyüş xidmətlərinə verilən yüksək qiymətin ifadəsi idi. Bu barədə danışarkən Xudu kişi özünün təbircə desək, çoxdan demək istədiyi bir sirin üstünü açdı:

-Bu ermənilər bizimlə həmişə düşmənçilik edib və arxadan zərbə vurmağa çalışıblar. Stalinqrad döyüşlərində fərqləndiyimə görə mənim yüksək mükafata layiq görülməyim barədə batalyon komandirinin təqdimat məktubu qərargahda bir erməni zabitinin əlinə keçir və mənim dö-

manlıq səhifələrinə qara ləkə kimi düşən bu şərəfsizliklər ermənilərin xislətindən doğur və bundan savayı onlardan yaxşı heç nə gözləməyə dəyməz. Amma Xudu kişi təbiət etibarilə nikbin adamdır və hətta müharibə zülmətində də işıqlı məqamlar axtarır. 90 yaşlı müharibə veteranı illərin dumanı arxasından döyüş dostlarını xatırladıqca sanki mənəvi rahatlıq tapır, Qazaxıstandan olan Aleksey Vasilyeviç Qalınəv, pulemyotçu köməkçisi Xladkov (adını xatırlamır), Balakən rayonundan Baloğlan Əzizov, Uçarın Alpout kəndindən Əlihüseyn Məmmədov onun yaddaşında 70 il əvvəl olduğu kimi Vətə-

nə sadıq, cavan əsgərlər kimi qalıblar. Onlar bu gün haqlı olaraq qürurlanırlar, iftixar hissi keçirirlər, ona görə ki, ötən müharibənin məhrumiyyətləri, sınaqları ilə yanaşı, 9 May gününün qələbə sevincini də yaşayırlar.

Qələbə müjdəsi Xudu Allahverdiyevə 1945-ci ildə uzaq Avstriya torpağında gəlib yetişdi. Faşist ideologiyasının lideri, dünyanı qana çalxayan Hitlerin anadan olduğu ölkə Azərbaycan əsgərinin ayağı altında idi. Bəli, müharibədən qalibiyyətlə geri dönmək şərəfi məhz bu nəslin nümayəndələrinə - adlı-adsız qəhrəmanlara nəsib olmuşdur. Milyonlarla insanın həyatı bahasına başa gəlmiş dinc quruculuq illəri Xudu Allahverdiyevə ailə xoşbəxtliyi, oğul-uşaq sevinci bəxş etdi. Altı övlad atası olan 90 yaşlı müharibə veteranı dünyanın gözəlliyini nəvələrinin təbessüm dolu çöhrəsində görür və düşüncü ki, Allahın ona bəxş etdiyi ömür payını ləyaqətlə yaşayır.

Səbuhi Vəliyev

Tarixə baxış - İkinci dünya müharibəsi

“Qələbə Günü” haqqında danışarkən, bu qələbə finalının necə çətinliklə gəlib çatması barədə danışmaq olmur. Sovet qoşunlarının Prusiya və Polşa ərazilərində irəliləməsi 1945-ci ilin yanvar ayına təsadüf edir. Müttəfiq qoşunları da eyni zamanda Berlinə tərəf hərəkətdə idi. Bir çox tarixçi ekspertlərin fikrincə, 1945-ci ilin aprel ayının 30-da Hitlerin intiharından sonra Almaniyanın tam məğlubiyyəti bütün açıqlığı ilə məlum idi. Buna baxmayaraq “nasist” qoşunları silahı yerə qoymurdular. Berlin uğrunda gedən qanlı döyüşlərdən sonra isə Sovet İttifaqı və Müttəfiq qoşunları insanlara baha başa gələn tam qələbə əldə olundu. Hər iki tərəf 100 minlərlə itki verdi və mayın 2-də Berlin şəhəri kapitulyasiya etdi. Bunun ardınca Almaniya tam olaraq təslim oldu.

Beləliklə, may ayının 9-malarını tələb edirdi. 3-cü Reyxin qoşun dəstələrinin hamısı heç də bununla razılaşmaq istəmirdilər. Maraqlı burasındadır ki, qərbdə qələbə günü kimi may ayının 8-i qeyd olunur. Belə ki, kapitulyasiya haqqında sənəd Mərkəzi Avropa vaxtı ilə 8 may 22:43-də imzalanmışdır. Qafqazın işğalı üçün tərtib edilmiş planın (Edelveyus planının) həyata keçirilməsi faşistlərin “A” qrupu ordusuna həvalə edilmişdi. Həmin planda Qafqaz beş işğal rayonuna bölünməli idi və onlardan biri Azərbaycan əlahiddə rayonu idi. “Ost” planına görə, Bakı 1941-ci il sentyabrın axırına qədər işğal olunmalı idi. Faşistlər Bakını işğal edib, onun neftini alman şirkətlərinin sərəncamına verməli idilər. Adolf Hitler 1940-cı ilin iyulunda SSRİ-yə qarşı müharibənin qaçılmaz olması və müddəti barədə demişdi: “Rusiya gə-

bəyə başlamaq əmrini verdi.

Müharibənin ilk günlərində Azərbaycanda 4 mindən çox oğlan və qız faşizmə qarşı vuruşmaq üçün könüllü surətdə cəbhəyə getməkdən ötrü hərbi komissarlıqlara müraciət etdi. Avqust ayına qədər təxminən 123 min nəfər xalq qoşunu dəstələrinə yazıldı. 1941-ci ilin sonunda xalq qoşunu dəstələrində 187 min nəfər döyüşçü vardı. Onlardan 30 min nəfərdən çoxu qadınlar idi. 1941-1945-ci illərdə Azərbaycanda Sovet Ordusu sıralarına 640 min nəfərək səfərbər edilib cəbhəyə göndərildi. Onlar da sabiq SSRİ məkanında yaşayan digər xalqların nümayəndələri ilə çiyin-çiyinə faşizmə qarşı savaşa iştirak etdilər. Müharibənin ən ağır illərində azərbaycanlı əsgər və zabitlər od, alov püskürən cəbhələrdə, o cümlədən, Moskva, Leningrad, Kiyev, Stalingrad, Ukrayna, Belarus, Pribaltika respublikaları uğrunda döyüşlərdə cəsarətlə vuruşmuşlar.

Böyük Vətən müharibəsi illərində (1941-1945) xalqımız həm ön, həm də arxa cəbhədə çox böyük qəhrəmanlıq və şücaət nümunələri ortaya qoymuşdur. Respublikada çox az müddət ərzində 87 qırıcı batalyon, 1124 özünümüdafiə dəstəsi yaradılmışdı. Müharibə illərində Azərbaycanın 700 mindən çox igid oğul və qızı cəbhəyə yollanmışdı. Onlardan 350 mindən çoxu həlak olmuşlar. Azərbaycan diviziyaları Qafqazdan Berlinə qədər şərəfli döyüş yolu keçmişdir. Həmvətənləri-

mizdən 130 nəfəri Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüş, 30 nəfəri “Şöhrət” ordeninin hər üç dərəcəsi ilə təltif edilmişdir.

Azərbaycandan olan 170 min əsgər və zabit SSRİ-nin müxtəlif orden və medalları ilə təltif olunmuşdur. İki dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Həzi Aslanov, Sovet İttifaqı Qəhrəmanları İsrail Məmmədov, Aslan Vəzirov, Adil Quliyev, Ziya Bünyadov, Gəray Əsədov, Məlik Məhərrəmov, Mehdi Hüseyn-

Qələbənin təmin edilməsində Azərbaycanın böyük xidmətləri haqqında xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyev demişdir: “Əgər Bakının nefti olmasa idi, Sovetlər İttifaqının qələbəsi mümkün deyildi”. Heydər Əliyev başqa bir çı-

xışında xalqımızın xidmətləri haqqında demişdir: “Tarix bu gün də bilməlidir ki, İkinci dünya müharibəsində Azərbaycan Respublikasının xidməti, fəaliyyəti, rolu çox böyük olmuşdur”. Bu gün də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev Azərbay-

da Almaniya kapitulyasiya sənədlərinə imza atdıqdan sonra döyüşlər davam etsə də, bu gün qələbə günü kimi qəbul edilməyə başladı. İmzalanmış sənəd alman əsgərlərinin silahı yerə qoy-

rək məhv edilsin! Müddəti - 1941-ci ilin yazı!” Bundan sonra “Barbarossa” adlanan yeni planda müəyyən düzəlişlər aparıldı. Hitler 17 iyun 1941-ci ildə SSRİ-yə qarşı iyunun 22-də mühari-

nzadə, generallar Mahmud Əbilov, Akim Abbasov, Tər-lan Əliyərbəyov, Hacıbaba Zeynalov və bir çox başqaları öz qəhrəmanlıqları ilə dünya tarixinə qızıl hərflərlə yeni səhifələr yazmışlar.

can veteranlarına böyük qayğı göstərir.

**Adil Haqverdiyev
Gənclərin hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsi şöbəsinin müdiri,
e.o polkovnik**

Zəriflərin gücü - Azərbaycan qadınları müharibə illərində

Yaşadığı tarixi dövrdən, onun sosial-iqtisadi vəziyyətindən, coğrafi məkanından, irqindən, dilindən, dinindən asılı olmayaraq qadın bəşəriyyətin inkişafının bütün mərhələlərində özünəməxsus aparıcı qüvvə olmuşdur. Azərbaycan qadını çətin, keşməkeşli inkişaf yolu keçmişdir. Tariximizə nəzər salsaq görərik ki, cəmiyyətin inkişafının bütün mərhələlərində qadınlar kişilərlə bərabər dövlət quruculuğunda, siyasi qərarların verilməsində fəal iştirak etmişlər. Onların arasında diplomatlar, hökmdarlar, hətta sərkərdələr, döyüşçülər də olub.

Bütün müsəlman dünyasında qızlar üçün ilk dünyəvi məktəb 123 il bundan qabaq Bakıda yaradılmışdır.

Ölkəmizdə milli qadın siyasətinə çox güclü təkan verilmişdir. Həmin dövrdə ilk dəfə olaraq müsəlman Şərqi qadına seçmək və seçilmək hüququnun verilməsi tarixi nailiyyət hesab olunurdu.

Lakin, danılmaz faktdır ki, ölkəmizdə dövlət qadın siyasətinin əsas prinsiplərinin müəyyən edilməsi və dövlət səviyyəsinə qaldırıl-

ları həmişə dəyanətli olublar. Böyük Vətən müharibəsi illərində cəbhədə xüsusi dəyanətlə özlərini göstərmişdilər. 10 min nəfərdən çox azərbaycanlı qızları müharibədə iştirak ediblər. Çoxları, demək olar, bütün hərbi ixtisaslara malik idilər. Onlar döyüş təyyarələrini, tankları idarə edirdilər, pulemyotçu və topçular, avtomatçı və snayperçi, tibb işçiləri, rabitəçi idilər. Xalqımız fəxr edir ki, Vətənimizin cəngavər müdafiəçiləri arasında Azərbaycanın mərd qızları da olub. Azərbaycan qadınları ön və arxa cəbhədə fədakarlıq, hünər, qəhrəmanlıq göstərmişdilər.

Arxa cəbhədə qadınlar neft buruqlarında, dəmir yollarında, kənd təsərrüfatı texnikası - traktor, kombayn sükanında, hospitallarda və başqa sahələrdə də kişiləri

əvəz edirdilər.

İkinci Dünya müharibəsi dövründə qadınların hərbi sahədə fəaliyyəti genişləndi. Müharibədən sonra Azər-

oğullarını, qeyrətli qızlarını düşməne qarşı döyüşə yola salmışlar.

Azərbaycanda hələ də müharibə vəziyyəti davam edir. Belə bir dövrdə vəzifəmiz Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi ilə ölkəmizin

masını məhz Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Hazırda Azərbaycanda çox mühüm dəyişikliklər, gözəçarpan yüksəliş baş verir.

Azərbaycan qadın və qız-

baycanda hərbi sahədə yüksək rütbəli ilk qadın təyyarəçi, ilk qadın gəmi kapitanı meydana çıxdı. İstərdim incə, zərif və eyni zamanda cəsur, hünərli qadınlarımızın bir neçəsinin şərəfli ömür yoluna nəzər salaq.

Azərbaycan anaları Böyük Vətən müharibəsində tarixi qələbənin qazanılmasında 700 mindən çox igid

hərbi qüdrətini daha da artırılmasına kömək etməkdir. Biz həmişə ordumuzun yanında yarıq. Və erməni faşizmi üzərindəki qələbəmizə tam əminik.

**İradə İbrahimova
Respublika Veteranlar Təşkilatının Veteranların sosial müdafiəsi şöbəsinin mütəxəssisi**

День Победы

Автор текста (слов): Харитонов В.
Композитор (музыка): Тухманов Д.

День Победы, как он был от нас далек,
Как в костре потухшем таял уголек.
Были версты, обгорелые, в пыли, -
Этот день мы приближали как могли.
Этот День Победы
Порохом пропах,
Это праздник
С сединою на висках.
Это радость
Со слезами на глазах.
День Победы!
День Победы!
День Победы!

Дни и ночи у мартеновских печей
Не смыкала наша Родина очей.
Дни и ночи битву трудную вели -
Этот день мы приближали как могли.
Этот День Победы

Порохом пропах,
Это праздник
С сединою на висках.
Это радость
Со слезами на глазах.
День Победы!
День Победы!
День Победы!
Здравствуй, мама, возвратились мы не
все...
Босиком бы пробежаться по росе!
Пол-Европы прошагали, полземли, -
Этот день мы приближали как могли.
День Победы!
День Победы!
День Победы!

В Великой Отечественной войне с оружием в руках сражался каждый пятый житель Азербайджана: при населении 3,4 млн человек (1941 г.) на фронт ушли 681

тысячами, 14 воинов - полные кавалеры ордена Славы, 128 - Герои Советского Союза. Азербайджанские воины приняли участие во всех самых ярких и героических

эпизодах войны. Так, экипаж одного из 12 бомбардировщиков, нанесших первый бомбовый удар по Берлину в августе 1941г., возглавлял гвардии майор Ага-саф Самедов. Именно бойцы 416-й азербайджанской дивизии, наступая по Унтер ден Линден, водрузили победное знамя над Бранденбургскими воротами столицы 3-го Рейха. Из 60 000 героических защитников Севастополя 6 000 были азербайджанцами, наши же бойцы из 77-й стрелковой дивизии штурмовали Сапун-гору в 1944 г. На территории Азербайджана было создано 87 батальонов, 1123 отряда самообороны, были сформированы 77-я, 223-я, 396-я, 402-я и 416-я нацио-

нальные стрелковые дивизии, с боями прошедшие от предгорьев Кавказа до Прибалтики, Восточной Европы и Берлина. Как пишет маршал Жуков в книге "Воспоминания и размышления", "среди первых ворвавшихся в Берлин с востока 416-я дивизия: командир - Д.М. Сызранов, начальник политотдела - полковник Р.А. Меджидов". В годы войны в Баку производилось более 130 видов вооружения и боеприпасов. Из личных сбережений населения в фонд обороны было передано 15 кг золота, 952

кг серебра, 320 млн рублей. Отправлено на фронт более 1,6 млн единиц необходимых товаров и 125 вагонов теплой одежды. В годы войны республика была покрыта сетью эвакуационных

госпиталей, через которые прошло более 440 тыс. раненых. А также неопределима роль бакинской нефти в этой победе.

Азербайджан в Великой Отечественной Войне

тыс. человек (из них более 10 тыс. - женщины). более 300 тыс. воинов-азербайджанцев погибли на полях сражений, что сравнимо с потерями, понесенными во Второй Мировой войне такими странами как США или Великобритания. При этом следует учесть, что на фронтах ВОВ погиб каждый десятый житель Азербайджана. Свыше 400 тыс. азербайджанцев награждены боевыми орденами и меда-

лами, 14 воинов - полные кавалеры ордена Славы, 128 - Герои Советского Союза.

Гадимова Ирина

Гадимова Ирина Ивановна родилась в городе Ленинграде 23 сентября 1933 году. В годы войны в блокаде Ленинграда она навидела многих ужасов, голода, холода и бомбежек. Были трудные времена, им учиться была не где, учились в бомбоубежищах. Каждый день женщины и подростки выходили на крыши зажигательные бомбы. Они помогали солдатам, собирали осколки снарядов, тащили санки с трупами. Питались чем могли, 125 гр. черного хлеба выдавали каждый день. 1956 году судьбе было угодно забросить ее в Азербайджан. Переведясь на 4 курс медицинского института закончила его 1958 году. С 1972 года и по настоящее время работает в Бакинском Славянском университете доцентом и доктором философии. Является ветераном труда и Великой Отечественной Войны. 2005 году в Баку было зарегистрировано "Общественное Объединение участников Ленинградской блокады". Ирина Гадимова председатель этого объединения, член Совета ветеранов Азербайджана, член Координационного Совета общественных организаций российских соотечественников в Азербайджане, член Совета Сабайлского отделения русской общины Азербайджана.

Касумова Валентина

Касумова Валентина Михайловна родилась 14 января 1934 года в городе Ленинграде. Она и ее родители коренные ленинградцы всю Великую Отечественную войну 1941-1945 г. Пережили в Ленинграде. Ее отец, как ценный специалист по оружию работал на военном заводе. Мама работала на другом военном заводе по месту жительства. Работа была круглосуточная и ее приняли в 1942 году в детский сад при заводе. Это спасло им в какой-то мере жизнь. Из детского сада она пошла в школу, без тетрадей и книг. Обстрелы, бомбежки, голод, все тяготы и трагедии блокады - все прошло перед ее глазами. В 1950 году она познакомилась с ее мужем Касумовым Надиром Садах-оглу, студентом Ленинградской академии Художеств. В 1951 году они поженились, в 1952 году у них родился сын Касумов Энвер Надир - оглу. В 1953 году после окончания Академии Художеств мы приехали в Баку. В 1955 году родилась у них дочь - Касумова Эльмира Надир гызы. В Баку она окончила Азербайджанский Государственный Университет, факультет филологии. Работала внештатным корреспондентом в газете "Бакинский Рабочий". Затем работала редактором в издательстве "Азернешр". С 1972 года работала ученым секретарем в Азербайджанском Государственном музее искусств. Ушла на пенсию по болезни в 72 года в 2005 году проработав в музее 33 года. Касумова Валентина награждена похвальными грамотами министерства Культуры и Туризма Азербайджана. Является "Заслуженным деятелем культуры Азербайджана". Муж Касумов Н. С. (1928-2000) - народный художник Азербайджана. Касумова В. М. награждена 7-ю военными медалями, и в том числе медалью "Житель блокадного Ленинграда".

Рзаева Мария

Рзаева Мария Степановна родилась 5 ноября 1923 года в Оренбургской области. В 1942 году закончила Оренбургское педагогическое училище на отлично, после была направлена в Педагогический институт для продолжения образования. Шла Великая Отечественная война. Под Сталинградом уже шли ожесточенные бои. Ее как комсомолку в числе других девочек пригласили в Оренбургский горком комсомола. Она там услышав что Родина в опасности, не задумываясь написала заявление: "Прошу зачислить меня в ряды Красной Армии и направить на фронт. Обязуюсь защищать свою родину до последних сил и капли крови". Вскоре была направлена на фронт. В Оренбурге был сформирован эшелон девушек и направлен под Сталинград. Она попала в артиллерийский полк. 19 ноября 1942 году началось контрнаступление Советских войск. Военные действия по окончательному разгрому фашистов под Сталинградом закончился 2 февраля 1943 года. После окончания войны полк был расформирован и на его базе был создан 24 отдельный зенитно-артиллерийский дивизион, который был направлен в Магнитогорск для охраны стратегического объекта. 1945 году она с мужем (покойным) Рзаевым Рза Гасановичом вступили брак. Он был командиром огневого взвода, помощником национального штаба полка. 1960 году поступила в Азербайджанский Государственный Университет и окончила 1966 году. Руководила предприятием Бакинской бисквитной фабрики. Имеет правительственные награды: Орден Отечественной войны, Орден Трудового красного знамени, Медаль за боевые заслуги, Медаль за победу над германией, Медаль за оборону Сталинграда и знаки 60-70 лет победы в Сталинградской битве и 16 медалей юбилейных. Находясь на пенсии продолжает заниматься общественной работой в ветеранской организации и русской общине. Мария Рзаева говорит, что Азербайджан - моя вторая родина! И она счастлива что, является связывающим звеном Русского и Азербайджанского народа.

Журналисты на войне... Это о них в песне военных корреспондентов сказаны такие слова:

От Москвы до Бреста Нет такого места,

Где бы не скитались мы в пыли.
С "лейкой" и блокнотом,
А то и с пулеметом,
Сквозь жару и стужу мы прошли.

Да, фотокорреспонденты прошли немало фронтовых дорог. Они первыми врываются в города, первыми описывают события по горячим следам, оставляя содержание своих материалов таким, каким оно было, с их тог-

дашним видением и мироощущением, не переосмысливая его и не приспосабливая к нынешнему пониманию войны. Именно таким был и фотокорреспондент газеты "Красный каспиец" Соломон Вольфович Кулишов.

С "лейкой" и блокнотом он прошел славный путь. Его видели в окопах на переднем крае нашей обороны, в боевом охранении, у зенитных орудий и пулеметов, среди раненых. Он чаще других журналистов совершал рейсы на боевых кораблях Каспийской флотилии, обеспечивавших перевозки нефти

на линии Баку - Астрахань... Все увиденное на передовой он запечатлел на пленку. И оставил богатый материал о подвигах моряков-каспийцев.

Когда всматриваешься в истори-

С "ЛЕЙКОЙ" И БЛОКНОТОМ

ческие фотоснимки, сделанные Соломоном Вольфовичем, взятые из его личного архива или помещенные в музей боевой славы ВМС Азербайджанской Республики, то невольно восхищаешься его мастерством и мужеством. На одном из них запечатлен момент постановки "малым морским охотником" дымовой завесы на Астраханском рейде в сентябре 1942 года. На другом - бойцы 369-го отдельного батальона морской пехоты из Баку уходят на фронт (май 1943 г.). На следующем снимке запечатлены разведчики Павел Рябус и Михаил Богданенко. На следующем фото - канлодка "Красный Азербайджан" отражает налет фашистской авиации в феврале 1943 г.

О мастере фотолетописи С.В.Кулишове, сделавшем многое для флотильской газеты, можно написать целую книгу. Приведем лишь несколько примеров.

Дело было на косе Чушка. Оттуда разведчики морской пехоты осенью сорок третьего года уходили на боевое задание. Вместе с ними был и фотокорреспондент "Красного каспия" Соломон Вольфович Кулишов. Он ступил на борт "морского охотника". От причала отвалили три корабля. На каждом было по двадцать разведчи-

ков. Погода, как назло, разгулялась, и командир отряда высадки посматривал на часы, ворчал, что надо было бы отложить это задание, пока луна не пойдет снова на ущерб.

Действительно, ночь выдалась очень светлая. Кулишов раньше не видел такой ночи.

"Морские охотники" шли на большой волне. Она переклестывала через борт, было недолго и промокнуть. Большинство разведчиков спустились в кубрик и залегли там. К концу пути мно-

гих и з них укачало. Этому способствовало то, что внутри кубрика не хватало свежего воздуха. Соломон Вольфович постепенно, бочком-бочком поднялся на ходовой мостик. Кулишов стоял рядом с командиром отряда высадки разведчиков. Говорили они о чем угодно, кроме предстоящего боевого задания.

Качка усиливалась. Когда подошли к мысу Еникале, она достигла четырех-пяти баллов. Для такого

корабля, как "морской охотник", это еще не опасно. Но уже чувствительно. Вскоре подошли к вражескому берегу. Вплотную подойти было слишком опасно, из воды повсюду торчали камни. При помощи "тузика" началась высадка, и вместе со всеми пошел Кулишов. Рядом с ними были бывалые разведчики Шамиль Гусейнов. Павел Рябус, Юрий Водолазко... Двигались быстро. Намокшие в воде маскировочные халаты, штаны и куртки застыли и коробились при ходьбе, создавая шум...

Но внезапно отряд морских разведчиков наткнулся на фашистскую оборону. Завязался ожесточенный бой, в котором участвовал и Соломон Вольфович. Вел он себя достойно.

Фотокорреспондента С.В.Кулишова можно было встретить на самых опасных участках боя. Неумолимо снимал он боевые подвиги каспийцев. А после войны за свои заслуги он был удостоен почетного звания "Заслуженный работник культуры Азербайджанской Республики" и стал лауреатом премии "Золотое перо".

Потом в многотомной "Истории Великой Отечественной войны" о немеркнущих днях героической обороны Керчи, начавшейся той памятной ночью, написано, что герои пали смертью храбрых, защищая Керчь. На смену погибшим приходили другие мужественные люди, чтобы отстоять завоеванный дорогой ценой клочок родной земли.

**Заслуженный работник культуры
Азербайджанской Республики,
Лауреат Премии "Золотое перо"
Грищенко Александр
Александрович**

С днем Победы вас ветераны!

С днем Победы вас ветераны!
С юбилеем в который раз!
Помнят вас чужеземные страны!
Вы - святое, что есть у нас!
Жаль осталось совсем немного
Вас, прошедших сквозь пламя
войны.

Алой кровью политой дорогой
До победного стяга страны!
Много ваших друзей осталось
Там, в полях и на склонах
крутых.

Вам нелегкая доля досталась,
Чашу горя испить и за них.

А на войне как на войне

А на войне, как на войне,
Одна коротенькая фраза,
Всего шесть слов...
Но сколько в ней
Людей и судеб видно сразу...

А на войне - как на войне.
Привыкли к грохоту снарядов,
Не раздеваясь спать, а где,

На чем, неважно, если надо.
А на войне, как на войне.
Ребят нормальных больше было,
Поэтому так жалко мне,
Кто в плен попал, кого убило.

Ветерану

Ты много в жизни пережил,
Ты много в жизни перевидел.
Кого-то крепко ты любил,
Кого-то, может, ненавидел.

Все от тебя хотели что-то,
И каждый душу вынимал,
Когда с любовью и заботой,
Свое ты сердце отдавал!

Не по годам седины стали,
Не по годам грустны глаза.
На пиджаке скорбят медали,
Как в русской хате образа.

Сильней болят бывшие раны,
Лекарства нет уже от них,
Прими поклон, как ветерану,
И от меня вот этот стих.

Юрий А. Г.

Жди меня

Жди меня, и я вернусь.
Только очень жди,
Жди, когда наводят грусть
Желтые дожди,
Жди, когда снега метут,
Жди, когда жара,
Жди, когда других не ждут,
Позабыв вчера.
Жди, когда из дальних мест
Писем не придет,
Жди, когда уж надоест
Всем, кто вместе ждет.

Жди меня, и я вернусь,
Не желай добра
Всем, кто знает наизусть,
Что забыть пора.
Пусть поверят сын и мать
В то, что нет меня,
Пусть друзья устанут ждать,
Сядут у огня,
Выпьют горькое вино
На помин души...
Жди. И с ними заодно
Выпить не спеши.

Жди меня, и я вернусь,
Всем смертям назло.
Кто не ждал меня, тот пусть
Скажет: - Повезло.
Не понять, не ждавшим им,
Как среди огня
Ожиданием своим
Ты спасла меня.
Как я выжил, будем знать
Только мы с тобой, -
Просто ты умела ждать,
Как никто другой.

Константин Симонов

Пусть внукам не достанется война

Как мало их осталось на земле
Не ходят ноги и тревожат раны,

И ночью курят, чтобы в страшном
сне,
Вновь не стреляли в них на поле
брани.

Мне хочется их каждого обнять,
Теплом душевным с ними
поделиться,
Была бы сила, чтобы время
вспять.

Но я не Бог война им снова
снится.

Пусть внукам не достанется война
И грязь её потомков не коснётся,
Пусть курит бывший ротный
старшина

И слушает, как правнучек
смеётся.

Соловьёв Ю.А.

МУЗЫ НА ВОЙНЕ НЕ МОЛЧАЛИ

Годы Великой Отечественной войны... Эти волнующие дни никогда не изгладятся из нашей памяти. Советский народ защитил мир от фашистских полчищ. Ценой величайших лишений и жертв, ценой самоотверженного подвига на фронте и в тылу была завоевана Победа.

Война и музы... Казалось бы, нет более противоречивых понятий. Вспомним старинное изречение: "Когда говорят пушки, музы молчат". Но в годы суровых испытаний, в годы священной войны музы не могли молчать, они вели в бой, они становились оружием, разящим врагов...

Деятели азербайджанской литературы и искусства были и всегда будут выразителями дум и чаяний своего народа, глашатаями тех высоких идеалов, за которые проливали кровь миллионы людей в годы Великой Отечественной войны. О некоторых из них и пойдет рассказ...

ФРОНТОВЫЕ РИСУНКИ

В боях под Сталинградом в годы Великой Отечественной войны защитники батареи под командованием Мурсала Наджаф оглы Наджафова десятки раз завязывали бои с фашистскими самолетами. На их счету немало сбитых вражеских "юнкеров" и "хейнкелей".

Зенитную батарею бомбили почти ежедневно, но артиллеристы Наджафова считали себя уже закаченными бойцами и давали достойный отпор противнику. Почти всю Украину зенитчики прошли с боями, освобождая города и села, продвигаясь вперед на Запад...

В одном из боев лейтенант Наджафов был тяжело ранен, направлен в госпиталь. После излечения, став инвалидом войны, уехал в Азербайджан. Он привез с фронта сотни зарисовок, большинство из них о героях Сталинграда. Ему удалось запечатлеть доблесть, мужество, беззаветную храбрость воинов. Писал на фронте портреты замечательных наших девушек-бойцов, медсестер, врачей.

Очень трогательна славная украинка-военфельдшер. Она под ураганным огнем мужественно перевязывала раны бойцам, а после боя из землянки доносилась молодежная песня, которую пела своим раненым друзьям.

Особенно запомнились Наджафову два замечательных друга - азербайджанец Мамед Мамедов и украинец Олесь Золотухин. Глядя на них, Мурсал Наджафович познал на фронте цену подлинной человеческой дружбы. Чем ближе к переднему краю, чем ближе к огневой линии, тем полнее раскрывались прекрасные качества человека, его упорство в бою, верность.

Видел Наджафов врага и в лицо. Присутствовал на допросах, наблюдал вереницу пленных гитлеровцев. Он был очевидцем того, как недавний садист, кровавый убийца превращался в труса, ради спасения своей шкуры готового льстить и раболепствовать.

Сталинградские впечатления обогатили художника необычайно. Над-

жафов наблюдал грандиозные батальные картины наступающих войск, переправы наших частей через Волгу. Незабываемые пейзажи войны, сражавшийся город, в котором днем от дыма было темно, как ночью, а ночью - как днем. Все это запечатлелось навечно.

После войны Мурсал Наджаф оглы Наджафов успешно закончил в Ленинграде Академию художеств, много лет был директором художественного училища в Баку. Ныне, несмотря на большой возраст, преподает в институте.

За свою жизнь М.Н.Наджафов побывал во многих городах бывшего СССР, в 25 странах Европы и Азии, посетил 125 музеев. Неоднократно участвовал во всесоюзных конкурсах, триста раз выступал по телевидению, им написано более 50 научных работ, книг, брошюр. За многие годы он нарисовал сотни картин, портретов, этюдов, собрал пять тысяч фотографий, которые собирается передать в дар музею.

Мурсал Наджаф оглы Наджафов является заслуженным деятелем искусств Азербайджанской Республи-

ки, доктором искусствоведения и профессором. Его кисти принадлежат несколько сот блестяще исполненных фронтовых картин, а также пейзажей, посвященных родному Азербайджану, и на пятидесяти из них изображено Каспийское море. Слава о фронтовом художнике разнеслась по родной республике.

У НАС ГОСТИЛ САМЕД ВУРГУН

24 октября 1943 года наша дивизия освободила город Мелитополь и вышла к Днепру. Все участники боев получили благодарность Верховного Главнокомандования. Настроение было хорошее. Когда наступаешь, настроение всегда превосходное.

В первой половине ноября наши части вели ожесточенные бои на левом берегу реки. Враг яростно сопротивлялся, переходил в контратаки. В день мы отражали семь-восемь контратак противника. Самые ожесточенные бои шли в районе хутора Папанина, у балки, которая на карте обозначена, как "Бескощина балка". Но наши солдаты называли ее "Балкой смерти". Противник у этой балки переходил в танковое наступление, а наша седьмая батарея, прикрывая к ней подступы, вела огонь прямой наводкой. Эта "балка" стала кладбищем для многих немцев, вот почему мы и называли ее "Балкой смерти".

13 ноября с утра до вечера мы отбивали контратаки противника, а к вечеру меня вызвали на командный пункт полка. Я в это время только что вернулся с наблюдательного пункта дивизиона и находился на огневой позиции батареи. Когда меня вызвали на командный пункт полка, я забеспокоился, и вот по какой причине. С 1 ноября мы потеряли семь командиров дивизиона. Двое были убиты, остальные ранены. Только 11 ноября я дважды был на командном пункте и оттуда сопровождал вновь назначенных командиров на НП дивизиона. Первый, только что

вернувшийся из госпиталя, был вскоре убит, а второй, капитан Василий Раенко - ранен, он после выздоровления вернулся к нам и до Берлина был нашим командиром дивизиона. А на его место

пока был назначен Асад Меликаббасов, молодой двадцатилетний парень.

И вот, когда меня вызвали на КП полка, я решил: наверное, что-то случилось с Меликаббасовым. Сразу позвонил в НП дивизиона и, только услышав жизнерадостный голос Асада, успокоился и отправился на КП полка.

Когда я вошел в землянку командира полка, то очень удивился. Рядом с ним сидел **Самед Вургун**. Он был в военной форме, в звании батальонного комиссара. И мое появление удивило его. Ведь мы с ним были лично знакомы.

В 1939 году, в феврале, на XIII съезде комсомола Самед Вургун и я были избраны членами ЦК ЛКСМ Азербайджана, а до начала войны мы не раз с ним встречались в

ЦК комсомола. Мы сердечно поздоровались. Он пошутил:

-- На помощь к вам приехали. Принимаете пополнение? Если нет, поедем в другой полк.

С наступлением темноты

полка, обеспечить всевозможную безопасность. Тогда из Баку к нам в дивизию приехала делегация трудящихся республики, которую возглавлял секретарь ЦК КП Азербайджана Газанфар Мамедов. К нам в полк прибыли народная артистка республики Агигат Рзаева, Мазаир Абасов (бывший летчик, ныне доктор исторических наук), музыканты и Самед Вургун, которого знали все. Своей приветливостью, жизнерадостностью, он тотчас расположил всех к себе. Он выгащил папиросы "Кероглы" и протянул солдатам, предлагая закурить. Они привезли с собой много подарков, в том числе и папиросы. Когда **Самед Вургун** не мог зажечь отсыревшие спички, один из солдат, чиркнув своей "катушкой", подал огонь поэту. Самед Вургун, поблагодарив, с любопытством посмотрел на зажигалку и спросил ее обладателя, как его зовут.

- Меня зовут Гамет, товарищ поэт-лейтенант. - Он всех офицеров называл "лейтенантами".

- Я не лейтенант, дорогой, а батальонный комиссар, - ответил Самед Вургун.

Все рассмеялись. Затем **Самед Вургун** рассказывал о жизни республики, о трудовых подвигах нефтяников Баку, колхозников Азербайджана. Он прочел свои стихи, отрывок из письма, написанного в стихах поэтами Сулейманом Рустамом и Мамедом Рагимом. Это было письмо-наказ азербайджанского

противника начал артиллерийский и минометный огонь по нашим позициям. Он успел пристреляться, и обстрел представлял серьезную опасность. И вот в такой обстановке я повел гостей в расположение нашего дивизиона. **Самед Вургун** торопился как можно скорее встретиться с бойцами. Когда мы просили его подождать немного, говорили об опасности, возможности всякого рода случайностей, Самед Вургун отвечал:

- Мы не из пугливых. Ведь не для того же мы приехали из Баку, чтоб коптиться в землянке.

народа воинам-азербайджанцам, которое на следующий день было напечатано в дивизионной газете. Оно вдохновило немало бойцов на подвиги, отважные поступки. Солдаты бережно хранили его, перечитывали во время передышки между боями. Народная артистка республики Агигат Рзаева исполнила для нас арию Арабзанги из оперы "Шах Исмаил", народные песни. Нам удалось сделать так, что ее пение по телефону смог услышать и командир дивизиона капитан Меликаббасов, который в это время находился на НП дивизиона.

Здесь же Самед Вургун написал новое стихотворение. Оно называлось "Гейрчин" ("Голубь"), Оказывается, когда поэт проезжал село Большая Белозерка, он увидел на ветке дерева одинокого голубя. И вот этой птице поэт посвятил прекрасные строки, из которых видно было, как мечтал он о мире. Потом выступили наши бойцы-ашуги, чтецы. К счастью, во время этого своеобразного концерта противник вел себя спокойно. А когда гости уходили, командир дивизиона Меликаббасов приказал дать артиллерийский залп в их честь. Я проводил Самеду Вургуна и его спутников до политотдела дивизии. До конца войны Самед Вургун и Агигат Рзаева переписывались с бойцами нашего полка. Это была незабываемая встреча, она осталась у нас, у всех бойцов в памяти до сих пор.

**"Музы вели в бой"
Москва, 1985 г.**

НАПУТСТВЕННЫЕ ПЕСНИ

Об этом вспоминают народные артисты Азербайджана Шовкет Мамедова и Бюльбюль Мамедов

Азербайджанские артисты Шовкет Мамедова и Бюльбюль Мамедов возвращались домой, в Баку. Остановились в пути на одной из промежуточных станций. На ней было много поездов. Они уходили один за другим; Еще вчера перевозившие мирных граждан они были заполнены воинами, направлявшимися на фронт. В одном из таких поездов устроились Шовкет Мамедова и Бюльбюль Мамедов.

В вагоне было тесно. Первый час они ехали молча, занятые своими мыслями. Затем стали присматриваться друг к другу.

- Вы кто же такие будете? - спросил один из бойцов.

- Мы артисты.

Слово "артисты" произвело на находившихся в вагоне воинов впечатление. Возле них стали собираться люди, задавали вопросы, артистами явно заинтересовались. Объяснялось это,

чала пели отдельно. Потом пели дуэты, для которых создали "сценическое оформление". Поднявшись на нижнюю скамейку и

держась за верхнюю полку, они как бы создали иллюзию сценической площадки. Шовкет Мамедова и Бюльбюль Мамедов пели охотно и много. Пели о воинах, побеждающих врагов, о беззаветной любви к Родине, о священном пат-

реживания достигли, когда оба артиста спели несколько песен народов других стран. Артистам аплодировали, пожи-мали руки, благодарили.

- Что хотите сделаем для вас! - воскликнул вдруг один боец, и все его поддержали.

Что хотим? Мы хотим, чтобы вы разгромили ненавистного врага, да так, чтобы и другим было неповадно лезть на нашу Родину. Мы хотим, чтобы вы вернулись победителями к своим родителям, женам и любимым. И когда вы вернетесь, мы вам такие чудесные песни споем, каких мы еще никогда не пели!

- Мы все сделаем! Обещаем! - ответили бойцы. - Будем сражаться, не жалея ни сил, ни жизни!

Долго еще не смолкали восторженные голоса бойцов. Песни азербайджанских артистов прозвучали для них напутствием перед предстоящими битвами. Этот случай произошел во время одной из поездок на фронт артистов **Шовкет Мамедовой и Бюльбюль Мамедова**.

Потом таких поездок, потребовавших от артистов мужества, стойкости и выносливости, было много.

Однажды перед концертом в одной из фронтовых войсковых частей артисты наблюдали, как наши бомбардировщики, отбомбившись на вражеской стороне, шли на свою базу. Вдруг из-за облака вылетели два "мессершмитта". Один из них пристроился в хвост нашему бомбардировщику и дал очередь. Повалил черным шлейфом дым. Сердце сжалось у артистов. Что же будет? Но от горевшего нашего самолета отделилась одна фигурка, другая, третья - три

комочка. Вскоре над ними раскрылись парашюты. Все видели, что летчики спустились где-то за лесом. А часа через полтора, когда начался концерт, к зрителям присоединились три человека в летных комбинезонах, в шлемах, с закопченными лицами. Они уселись на землю в первом ряду, превратившись в слух

и зрение. Да, это были они, трое с неба. И как-то невольно так получилось, что все, что Шовкет Мамедова и Бюльбюль Мамедов делали в этом концерте, делали именно для тех трех летчиков.

Возможно, этот эпизод послужил поводом для того, что эти артисты вместе со всеми трудящимися республики начали собирать деньги на строительство самолетов и танков. Деньги были собраны и переданы государству, а люди получили благодарность Верховного Главнокомандующего...

Как много было пережито за время пребывания на передовых позициях. Как много было различных встреч, впечатлений. Столько тогда было у Шовкет Мамедовой и Бюльбюль Мамедова друзей на тех

фронтах, где им пришлось выступать. Сколько довелось перевидеть и услышать!

Оба артиста вспомнили о том, как взволнованные, они вышли в первый раз на эстраду-грузовик. Им было даже как-то неловко за их костюмы, выделявшиеся среди массы защитных гимнастерок.

Были теплые летние сумерки. С жадным вниманием азербайджанские артисты разглядывали бойцов, тесным кольцом окруживших грузовик. Издалека доносился безостанов-

куства.

...Очевидно, прошло уже много времени, и вокруг совсем стемнело. Только откуда-то сбоку, сквозь деревья проглядывал месяц, бросавший яркие блики на поляну, где проходил концерт. В неожиданно наступившей тишине послышались шаги. Подошел боец, ловко вскочил на грузовик. От имени своих товарищей он крепко пожал артистам руки и сказал:

- Спасибо вам за песни, которые ведут нас в бой. Азербайджанские песни такие же могучие и сильные, как душа вашего народа. Послушали мы их, как будто дома побывали. Так переполнило сердце, что хоть гору сдвигай...

Боец засмеялся, еще раз пожал **Шовкет Мамедовой и Бюльбюлю Мамедову** руки и, тряхнув головой, прыгнул на землю, сразу же смешавшись с толпой красноармейцев, продолжавших стоять вокруг грузовика. Артистам запомнилось его лицо. Простое, обыкновенное русское лицо - они сразу же узнали бы его и через несколько лет. Однако встречаться с ним им больше не довелось, и они так и не успели спросить имя человека, который первый сказал им, что песня нужна на фронте.

"Музы вели в бой"
Москва, 1985 г.

по-видимому, тем, что среди бойцов было много деревенских парней, не избалованных театром. Особенно артистами интересовался один парень. Он подбирался все ближе, пристально заглядывал в глаза, смущенно мям свой головной убор, как бы желая что-то сказать, но не решался. Наконец, робко проговорил:

- Может быть, вы нам споете? Мы очень просим.

- Мы очень просим! - подхватили другие.

- Спойте нам на дорогу!

Петь в вагоне было очень неудобно. И не было никакого аккомпанемента. Но разве все это так важно, когда перед тобой единственная в мире аудитория, когда тебя просят защитники Родины, имена которых войдут в песни и легенды...

Насколько это было возможно, бойцы расступились, отвели для артистов место. И они запели. Сна-

риотизме, о независимости и свободе, о прекрасной девушке, которая осталась дома и будет ждать победителя, о старухе-матери, благословившей сына, шедшего на защиту своей Родины... Артисты долго пели о презрении к трусам, о сладости победы, о мести врагам, вероломно напавшим на нашу страну... Они пели о великом Кероглы, разгромившем своих и иноземных поработителей, о Меджнуне, полюбившем свою Лейлу на всю жизнь, о прекрасной Шахсенем, отдавшей свое сердце бедному ашугу.

Поезд шел, останавливался, снова шел. Но в вагоне никто этого не замечал. Вагон жил своей жизнью, в которой прекрасная легенда переплеталась с героической действительностью. Бойцы были возбуждены. Они переживали те редкие минуты, которые может дать только искусство. Своего апогея эти пе-

Yaşayın, əziz veteranlar!
Canınız sağ, ömrünüz uzun, çöhrəniz həmişə sevincli olsun.
Qazandığınız Qələbə Günü, 9 May bayramınız mübarək!

Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatının yeni inzibati binasının açılışı

Azərbaycan veteranları cənab prezident İlham Əliyevlə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Həzi Aslanovun abidəsi önündə

Ali Baş Komandan veteranların əhatəsində

Veteran Fatma Səttarova Ölkə başçısından Olimpiya məşəlini təhvil alarkən

Dadaş Rzayev Prezidenti və onun xanımını "Azərbaycan Veterani" qəzeti ilə tanış edir

Müdafiə naziri Zakir Həsənova "Veteran həmrəyliyi" medalı təqdim olunarkən

Azərbaycan Respublikası Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatının V plenumu

"Böyük Vətən müharibəsində Azərbaycanın rolu" mövzusunda elmi-praktik konfrans

Veteranların məktəblilərlə görüşü

Veteranlarımız vətənpərvərliyə həsr edilmiş elmi konfransda

Azərbaycan Respublikası Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatında Gənclər Birliyinin üzvləri ilə görüş

Baş redaktor
Ülvi İBRAHİMLİ
Məsul katib
Səidə ABDULLAYEVA

Qəzet Ədliyyə
Nazirliyində
qeydiyyatda alınıb.
Təsisçi: Azərbaycan
Respublikası
Veteranlar
Təşkilatının Rəyasət
Heyəti

"Azərbaycan
Veteranı" qəzeti.
VÖEN:
1701285981
verilmə tarixi -
23.11.2011

Ünvan: Bakı şəhəri, Nərimanov rayonu,
Kaveroçkin küçəsi, 34
Əlaqə telefonu: 012 440-21-08
e-mail: az.veteran@mail.ru
Dövlət qeydiyyat nömrəsi - 3486
Dövlət qeydiyyat tarixi -
19.10.2011

Qəzet ayda iki dəfə "Azərbaycan Veterani"
qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılır,
səhifələnin və "Veteran Nəşriyyatı"
mətbəəsində nəşr olunur.

Qiyməti 50 qəpik
Tiraj: 1550